

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATILA JÓZSEF NOMINATAE**

**ACTA HISTORICA
TOMUS XXV.**

GAÁL ENDRE

**A SZEGEDI SZAKSZERVEZETI MOZGALOM
HELYZETE ÉS KÜZDELMEI 1907—1914 KÖZÖTT**

**SZEGED
1967**

Redegit
GYULA MÉREI

Szerkesztette
MÉREI GYULA

A koalícióba tömörült ellenzéki pártok 1906 áprilisában — miután vezetőik lemondtak a szövöttezett ellenzék eredeti követeléseiről és elfogadták Bécs valamennyi kívánságát, e szinte példátlan elfeladás eredményeként — kormányra jutottak. Az áprilisi megegyezéssel — amely annak felismeréséből fakadt, hogy az 1905—1906-ban hatalmassá nőtt munkás-, paraszt-, továbbá a nemzetiségi mozgalmak letérése az uralmonlevők egységének biztosítását, közös osztályérdekeik előtérbe helyezését kívánja — a kormányzati válság lényegében megoldódott.¹ A Wekerle Sándor vezetésével működő koalíciós kormány tevékenysége tehát arra irányult, hogy megszilárdítsa az elnyomott magyar és nemzetiségi tömegek feletti uralmat, ezen keresztül hozzájáruljon a dualista rendszer megerősítéséhez. Gazdasági intézkedéseivel is jól szolgálta a tőkés és földbirtokosok érdekeit.² Mindez együttesen idézte elő az uralkodó osztályok különböző csoportjai közötti ellentétek csökkenését. A kormányintézkedések nyomán a közigazgatási apparátus a hirhedt Bánffy-korszakot messze felülmúló brutalitással vetette magát a munkásszervezetekre. Szét akarta zúzni az osztályharcos szakmai szervezeteket; meg akarta fosztani a proletariátust az 1905—1906-ban oly sok győzelmes harcot vezető szakszervezektől. Ezzel az is célja volt, hogy segítse a munkáltatókat az általuk 1905—1906-

¹ Az 1905—1906. évi kormányzati válság csak egyik tényezője volt az ekkori politikai válságnak. A kormányzati válságot az Osztrák—Magyar Monarchia területén kibontakozott munkás-, paraszt- és nemzetiségi mozgalmak a dualista rendszer politikai válságává szélesítették. Az 1905—1906. évi magyarországi helyzet és a munkásmozgalom általános jellemzésére lásd pl. *A magyar forradalmi munkásmozgalom története I. köt.* (A sorozat szerkesztőbizottságának elnöke Nemes Dezső. A kötet megírásában közreműködtek: *Erényi Tibor, Gábor Sándorné, Hajdú Tibor, Milei György, S. Vincze Edit.*) Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1966. 55—66. old. Az ekkori szegedi szakszervezeti fejlődésről: *Gaál Endre: A szegedi ipari munkásság 1905—1906. évi szakszervezeti mozgalmának főbb kérdései.* Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica. Tomus XXIII. Szeged 1966.

A most közölt tanulmány újabb részlet a dualizmuskori szegedi munkásmozgalom történetét tárgyaló nagyobb munkából. A rendelkezésre álló igen szűk hely miatt mindössze három jelentősebb szakszervezeti csoportról emlékezhetünk meg. Azoknak is csupán a közlemény címében megjelölt tevékenységéről szólhatunk. Előljáróban pedig megemlítnék néhány körülményt, amelyek befolyással voltak a helyi szakszervezeti mozgalom 1907—1914 közötti helyzetének alakulására. Sajnos el kell tekintenünk a tárgyalt időszakban már a szegedi szakszervezeti munkának is igen jelentős részét alkotó területek (pl. szabadszervezet, bizalmi rendszer, ismeretterjesztő- és művészeti kulturtevékenység, segélyezés, munkaközvetítés stb.) ismertetésétől. Nem térhetünk ki a szakszervezetek és a szociáldemokrata pártszervezet kapcsolatának elemzésére sem. Az ismertetett három szakszervezeti csoport által vezetett sztrájkmozgalmak közül is csak a legjellemzőbbekről beszélhetünk és csak utalásszerűen érinthetjük a munkások gazdasági helyzetének alakulását.

² A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai (a továbbiakban MMTVD) III. köt. 1900—1907. Szerk: *Erényi Tibor, Muksi Ferenc, S. Vincze Edit.* Szikra Könyvkiadó, Budapest 1955. 503—504. old. *Pölskei Ferenc: A koalíció felbomlása és a Nemzeti Munkapárt megalakulása 1909—1910.* Akadémiai Kiadó, Budapest 1963. 26. old.

ban kényszerűségből tett engedmények megsemmisítésében.³ A munkásszervezetek elleni durva támadásra Andrassy belügyminiszter 1906. november 9-i keletű 122000-es rendelete hatalmazta fel a rendőrséget és a közigazgatás tisztviselőit. E rendelet feljogosította a hatóságokat, hogy a szakszervezeti helyi csoportok működését felüggeszthessék, illetve a csoportokat feloszlathassák, ha azok olyan tevékenységet is kifejtene, amit jóváhagyott alapszabályuk nem tartalmaz.⁴ Módot adott tehát arra, hogy a hatóság — többnyire a munkáltatók feljelentése nyomán — a legkülönbébb ürügyekkel lehetetlenné tegye e szervezetek működését. Erre nézve a későbbiekben szegedi példákat is idézünk. A kormány támogatásával több olyan szervezet keletkezett, amely igyekezett a munkáltatók befolyása alá vonni a munkásokat s azok megosztásával gyengíteni a szocialista mozgalmat.⁵ A munkáltató szervezeteket pedig megerősítették.⁶ A munkások által 1905—1906-ban kiharcolt gazdasági eredmények elleni tóks támadáshoz kedvező lehetőséget teremtett a számos iparágat érzékenyen érintő 1907—1909 közötti gazdasági válság, a munkaalkalmak csökkenése, a munkanélküliek számának növekedése.⁷ Kétségtelen tehát, hogy a koalíciós kormány működése idején a magyarországi proletariátus osztályharca új szakaszba lépett: az 1905—1906. évi, nagyrészt támadó harcokkal szemben a munkásság az elért gazdasági és politikai eredmények, valamint a szervezetek védelmére kényszerült, a hatóságok és a munkáltatók együttes támadása ellenében.

A szegedi burzsoázia szervezeteinek száma az 1906 utáni években gyarapodott,

³ Lásd pl. Építőmunkás 1907. február 1. Nyílt levél a belügyminiszterhez. Famunkások Szaklapja 1907. március 3. Az uszítók munkában. — A szakszervezeti mozgalom Magyarországon 1907—1910. A Magyarországi Szakszervezeti Tanács jelentése. Világosság könyvnyomda. R. t. Budapest é. n. 24. old. stb.

⁴ Belügyi Közlöny 1906. november 18. Az országos jellegű munkásegyletek helyi csoportjainak bejelentése körüli eljárás. — Egyes középfokú közigazgatási szervek, mint pl. a szegedi burzsoázia érdekeit megfogalmazó helyi közigazgatási bizottság, már a Fejérváry-kormány működése idején — a munkásmozgalom visszaszorítása érdekében — javasolta a hatóságok munkásegyletek feletti felügyeleti jogának megszigorítását (törvényhatóságú úton történő pontos „szabályozását”), a gyűlekezési jog korlátozását. [Szegedi Állami Levéltár. (A továbbiakban Sz. Á. L.) Szeged Közigazgatási Bizottságának iratai. VII. 1909—80. 1. sz. Felterjesztés a miniszterelnökhöz 1906. február 10-én.] Andrassy rendelete tehát összhangban volt a burzsoázia már korábban megfogalmazott kívánságaival.

⁵ 1907-ben pl. megalakult a Keresztényszocialista Párt. V. ö. *Mérei Gyula*: Magyar politikai pártprogramok 1867—1914. Budapest 1934. 191. old. Programjának szövege ugyanott 327—338. old. — A keresztényszocialista párt megalakulására, törekvéseinek tartalmára lásd még *Galántai József*: Egyház és politika 1890—1918. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1960. 92. old.

⁶ 1907—1908-ban élte „virágkorát” az Építőiparosok Országos Szövetsége, a Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete és több más munkáltató szervezet, amelyek elsősorban a munkások elleni harc célját szolgálták. (Építőmunkás 1907. február 1. Építőiparosok? — az más! A magyarországi vas- és fém munkások bérmozgalmai az 1906—1907. években. Világosság könyvnyomda részvénytársaság. Budapest 1908. 3., 9., 11—12. old. Szakszervezeti Értesítő 1907. április. Fordulóponton.) A burzsoázia e szervezetekre támaszkodva minden eszközt kíméletlenül harcba vetett a szervezett munkások ellen.

⁷ Az Egyesült Államokból kiindult, 1907-ben kezdődő gazdasági válság Európában, ezen belül az Osztrák—Magyar Monarchiában is éreztette hatását. Elsősorban a pénzpiacon, amellet az építőiparban, de a kisipar sok ágában és a gyáripár számos területén is jelentkezett. Lásd pl. A Magyarországi Vas- és Fém munkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadásai az 1908—1909. évekről. Világosság könyvnyomda részvénytársaság, Budapest 1910. 5—6. old. Szakszervezeti Értesítő 1909. január. Visszapillantások. A szakszervezetek működése 1908-ban. — Ez a válság nem volt annyira jelentős, mint pl. az 1900—1903 közötti, vagy az 1913. évi, mégsem indokolt *Berend Iván* és *Ránki György*: Magyarországi gyáripára 1900—1914 c. (Szikra Könyvkiadó, Budapest 1955.) munkájának álláspontja, amely mellőzi ennek a válságnak az ismeretét. E válság szegedi megnyilvánulásairól (termelés csökkenése, munkanélküliek számának növekedése stb.) pontos, számszerű adatokat nem találtunk. A források csupán általános utalásokat tesznek (lásd pl. e tanulmány 87. sz. jegyzetét.).

a meglevők pedig befolyásukat kiterjesztették. Bennünket most csak azok érdekelhetnek, amelyekben a munkáltatók a szervezett munkások elleni harc céljából egyesültek. Ilyen volt az 1907. április 14-én a nagytőkések kezdeményezésére létrehozott Szegedi Kisipari Munkaadók Szövetsége, amelynek célja „A munkaadók és munkások között való jó egyetértés ápolása, az ipari munka nyugodt folyásának biztosítása, a kisipari munkaadók közös érdekeinek megvédése.”⁸ Támogatta a már korábban megalakult Szegedi Munkaadók Szövetségének a szervezett munkások elleni hadjáratát: elnökévé ugyanazt a Biedl Samu fűrészárugyárost választották, aki a Munkaadók Szövetségének is elnöke volt. A Kisipari Munkaadók Szövetsége segítségével bevonták a nagy- és középburzsoázia szervezetébe a 10 munkásnál kevesebbet foglalkoztató munkáltatókat is. Ezzel biztosították az összes szegedi munkáltatók „egyöntetű eljárását” a munkásokkal szemben.⁹ Az „egyöntetű eljárás” lényegét majd az egyes szakszervezeti csoportok harcának bemutatásakor szemléltetjük. Itt csak azt említjük meg, hogy a munkáltatók egységes szervezetének megalakulása nem szüntette meg az egyes szakmákon belül fennálló, a munkáltatóknak az adott szakmával összefüggő sajátos érdekeit is érvényesítő egyezségeket; pl. a cipész-, a pékmesterek, a fűrészgyárosok szervezete továbbra is fennmaradt, de ezentúl, mint az egységes munkáltató szervezetben belüli szakosztály.

A proletariátus osztályharcának fékezése céljából 1907 után Szegeden több, egyházi vezetés alatt álló szervezet jött létre. 1908. március 25-én a megyéspüspök védnöksége alatt megalakult a Szegedi Katolikus Kör, amely a katolikusok összetartozásának hangoztatásával a munkások és munkáltatók vallási alapon való összebékítését akarta előmozdítani. Nyíltan hirdette a nemzetközi, „felforgató” szociáldemokrácia elleni harcot az 1908. augusztus 31-én alakult Szegedi Keresztény Szociális Egyesület, amely nacionalista és valláserkölcsei neveléssel kívánta az elnyomottakat a kizsákmányolás rendjével megbékíteni és a szocializmussal szembefordítani. Hasonló törekvés állott a Szegedi Katolikus Legényegylet 1909. júniusában történt megalakítása mögött is.¹⁰ Az osztályharc 1905—1906-ban történt nagyarányú fellendülésére a tőkések és a törekvéseiket támogató, Szegeden igen nagy befolyással rendelkező katolikus egyház részben a vallásos nézetek, a fennálló rend megváltoztathatatlanságára vonatkozó tételek korábbinál fokozottabb terjesztésével válaszolt.¹¹

⁸ Alapszabályait lásd: Sz. Á. L. Különböző egyesületek alapszabályai 1901—1910. c. kigyűjtött tanácsi iratsomóban.

⁹ A két szövetség elnökségének 1907. december 27-én tartott együttes üléséről készült jegyzőkönyv leplezetlenül beszél „... a szegedi összes munkaadók egyöntetű eljárásának” szükségességéről, többek között a munka „zavartalan menetének biztosítása” terén. (A jegyzőkönyv csatolva az előző jegyzetben említett alapszabályokhoz.) A Szegedi Kisipari Munkaadók Szövetségét — az alapszabályok 23. §-a szerint — a Szegedi Munkaadók Szövetségének igazgatósága irányította.

¹⁰ A Katolikus Kör alapszabályait lásd a 8. sz. jegyzetben említett helyen. A Keresztény Szociális Egyesület alapszabályai: Szegedi polgármesteri iratok 1938—5441. I. sz. Egyesületek c. kigyűjtött csomó. A Katolikus Legényegylet: Sz. Á. L. A szegedi ipartestület iratai 1909—1520. sz. — Az első két egyesület vezetésében jelentős szerepet vitt *Peidl Imre*, illetve *Lippay György* és *Várhelyi József*, akik valamennyien az 1919. évi szegedi ellenforradalmi mozgalmak tevékeny szervezői lettek.

¹¹ Azt, hogy a korabeli vezetőkörökben mennyire élt az a — burzsoázia számára kényelmes és előnyös — gondolat, hogy a munkásosztály harcának egyik oka a nem elég mély vallásosság, igen jól bizonyítja *Nagy Zoltán* törvényszéki bírónak a konzervatív Dugonics Társaságban tartott 1908. évi székfoglaló beszéde. Az előadás a magyar társadalom „betegségének” egyik legfőbb forrásaként azt jelölte meg, hogy „vallás, erkölcs, szeretet, béke, egymást megbecsülés korántsem alapjai a mai társadalmaknak s köztük a mi társadalmunknak is.” Következésképpen a társadalmi élet „zavarainak” kiküszöbölése érdekében a vallást, a szeretetet, az egymást megbecsülést, a békét kell a társadalom alapjává tenni. — Az előadás szövegét a Dugonics Társaság önálló füzetben

Az osztályegyüttműködést szolgáló célt nacionalista és vallásos tétélekkel elfedő klerikális szervezetek mellett az igazi célt nyíltan hangoztató és közvetlenül tőkés irányítás alatt álló szervezet is létesült. A nyomdaipari munkások szakegyletének szétrobbantása, vagy legalábbis gyengítése céljából 1908. május 1-én Szegeden Várnay könyvnyomdatulajdonos vezetésével megalakult A nyomda és rokonipari alkalmazottak országos egyesülete.¹² Szegeden volt a székhelye a Vidéki Nyomdatulajdonosok Országos Szövetségének és így ez a város vált az 1906-ban bevezetett új kollektív szerződés megkötése után a nyomdai munkások és a nyomdász szakszervezet elleni harc központjává. Ennek egyik megnyilvánulása volt az említett, nyomdai alkalmazottak tömörítésére szolgáló szervezet létrehozása. E szervezet azt is célul tűzte ki, hogy ha valamelyik helyi, vagy más vidéki városbeli nyomdában bérmozgalom indulna, a megszorult nyomdatulajdonos számára sztrájk-törököt közvetítsen. A nyomdatulajdonosok szervezetének elveit hirdette a Szegeden megjelenő Papírfeldolgozó, később az Őrszem című hetilap. Mindkettő a Nyomdatulajdonosok összefogását hangoztatta az alkalmazottak követeléseinek „visszaszorítása” végett. Éles eszmei harcot folytatott a munkások szocialista szervezkedése és mozgalma ellen.¹³

A szakszervezetek munkások közötti befolyásának csökkentése érdekében néhány jelentősebb vidéki városban a városvezetés külföldi (német, svájci) példa nyomán ún. népirodát állított fel. Legelőször Temesváron, azután Nagyváradon, majd 1908-ban Szegeden létesült ilyen intézmény. Szeged városvezetése évi 2000 K támogatást biztosított, irodai helyiséget adott és vállalta az iroda szükségleteiről való gondoskodást is.¹⁴ A népiroda díjtalan tanácsadással szolgált „a legszegényebb néposztály bajainak orvoslására.” Jogi tanácsokat adott katonai-, rendőri, iskola és tandíjmentességi ügyekben, munkaviszonnyal kapcsolatos, betegsegélyzőpénztári és családjogi ügyekben, segélyeket kérő beadványokat fogalmazott. Az uralmonlevők az ilyen irodák megszervezésével is azt a látszatot akarták kelteni, hogy

közzétette: Társadalmi betegségek. Tanulmány. Írta és székfoglalónak felolvasta a Dugonics Társaságnak 1908. évi november hó 29. napján megtartott ülésén Nagy Zoltán kir. törvényszéki bíró, a Dugonics Társaság rendes tagja. Szeged é. n. Az idézet a 20. oldalról való.

Palócz László, a Szegedi Híradó főszerkesztője pedig arról írt könyvet ezekben az években, hogyan lehetne a szakszervezetek kezéből kicsavarni a munkaközvetítést, a munkanélküliek segélyezésének ügyét s mindezt a polgári állam kezében összpontosítani. (*Palócz László: A munkásosztály kiváltságai. Endrényi Imre könyvnyomdája Szeged, 1909*). Javaslatainak az volt a célja, hogy elidegenítse a munkásokat a szakszervezetektől, azt a látszatot keltse, hogy a munkások anyagi helyzetén a burzsoázia kész segíteni. Ennek „igazolására” néhány kollektív szerződés szövegét is közli, úgy állítva be, mintha azokat a munkáltatók önként, a maguk jószántából adták volna meg. Elhallgatja, hogy a kollektív szerződések a munkások céltudatos és kitaró harcának eredményei voltak. Így akarta elvonni a munkásokat az osztályharctól. El akarta hitetni, hogy „a vagyonszerzés és a szerzett vagyon fenntartása a legnehezebb, a legfárasztóbb munka minden munkák között”. Kijelentette, hogy a szocialisták követelése, a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételének megvalósulása a termelés hanyatlását és a társadalom elszegényedését eredményezné. Azt ajánlotta, hogy a munkások „szorgalommal, takarékossgal és ügyességgel” szereznek meg az önállóvá válás anyagi eszközeit, váljanak önálló mesterekké. (Idézett mű 4—5. old.) A könyv a már keltezőkor is burzsoá érdeket szolgáló Schultze—Delitsch-féle elmélet jobboldali irányban történt továbbfejlesztése.

¹² Az alakuló ülés jegyzőkönyve és az alapszabályok: Sz. Á. L. Különböző egyesületek alapszabályai 1901—1910. c. kigyűjtött tanácsí iratsomóban.

¹³ Lásd pl. Papírfeldolgozó 1909. január 5. Kolozsvár. 1909. január 13. Szervezett bandák hajdan és most. 1909. február 20. Tartsunk össze stb. — A Papírfeldolgozó szerkesztője *Engel Lajos* szegedi nyomdatulajdonos, az Őrszemé *König Salamon* volt, utóbbi a Szegedi Munkaadók Szövetségének titkára is.

¹⁴ Városi Szemle 1908. április. Hazai és külföldi szemle. Népirodák. — Az említett városok közül Szeged támogatta legbökezübben a népirodát.

szívükön viselik a munkások sorsát, segítik őket ügyes-bajos dolgaikban. Ezzel is szerették volna elérni, hogy a munkás ne (a járulékokat szedő) szakszervezethez, hanem a díjtalan népirodához forduljon. A népiroda megszervezésének is az volt a tartalma, hogy a tőkéseknek 1905—1906-ban oly sok kellemetlenséget okozó szakszervezetektől — kisajátítva azok néhány funkcióját — elvonja a munkásokat. Az efféle intézménynek azonban csak az öntudatlan munkásokra lehetett némi hatása. Az öntudatos szervezett munkások — amint majd látni fogjuk — kitartottak osztályszervezeteik mellett Szegeden is.

A felsorolt szervezeteknél sokkal súlyosabb károkat okozott a szegedi munkásmozgalomnak is az egyes szakszervezetek ellen indított hatósági vizsgálat, ennek nyomán működésük felfüggesztése, illetőleg betiltása. A helyi munkáltatók szervezete már 1907 elején megindította a hajszát. A hatóság március 4-én — Wimmer Fülöp és König Salamon kezdeményezésére — vizsgálatot indított a nyomdászok szakegylete ellen.¹⁵ Ezt követte április 12-én az ácsmunkások szakegylete működésének felfüggesztése, amelyet a polgármester egy március 30-án beérkezett névtelen feljelentés alapján rendelt el. Határozata kimondotta a szervezet pénzkezelésének megvizsgálását, pénzkészletének lefoglalását, a csoporton belül működött szabad-szervezet — feljelentésben megnevezett — vezetői ellen bűnvádi eljárás megindítását.¹⁶ Az indokolás az volt, hogy a szervezet túllépte hatáskörét és „veszélyeztette a tagok anyagi érdekeit”, mert az alapszabályokban megjelölt járulékokon kívül még heti 10 fillért szedett ellenállási alapra, szedte a heti 2 fillér pártadót és heti 10 fillért helyiség fenntartási díj címén. Valójában a munkáltatók érdekeit veszélyeztette azzal, hogy sztrájkalapot gyűjtött és harcra szervezte a munkásokat. Éppen ezért a belügyminiszter 1908. április 9-én jóváhagyta a polgármester intézkedését és egyben feloszlatta az ácsmunkás szakegylet szegedi csoportját. A szegedi ács-mesterek pedig nem alkalmaztak olyan ácssegédet, aki korábban tagja volt a szervezetnek. A tagokról készített feketelistát a munkaadók szövetsége más városok hasonló szervezeteihez is megküldte, ezért a szakegyleti tagok legnagyobb része kénytelen volt külföldön munkát keresni. Amikor pedig az ácssegédek 1908. december 13-án tartott gyűlésükön kimondották szervezetük újjáalakítását, a polgármester nem vette azt tudomásul, hanem megtiltotta a helyi csoport működését.¹⁷

¹⁵ Az előzmény az volt, hogy 1907. február elején a szegedi nyomdatulajdonosok felrúgták az 1906-ban megkötött kollektív szerződést. Arra hivatkozva, hogy felszaporodott a munka, fel akarták emelni a napi munkaidőt. A nyomdai munkások, mintegy százan, védelmi sztrájkba léptek, a kollektív szerződés betartását követelve. Erre a nyomdatulajdonosok kizárták munkásaikat és vidékről hozattak nyomdászokat a munkák elvégzésére. A kizárt szegedi nyomdai munkások röpiratokon hívták fel a sztrájktrócsa céljából hozatott vidékieket a munka megtagadására, sőt igyekeztek őket a munkavégzésben meggátolni. A mozgalmat az országos nyomdászszakegylet kiküldötte irányította. A munkáltatók szervezete a „dolgozni akaró” munkások megvédésére és a „lázító” röpiratok elkobzására hivatkozva kérte a hatóság beavatkozását, ami nem is késett. A szegedi nyomdászcsoporthoz egyleti helyiségét bezárták, *Weber István* betűszedőt pedig 8 hónapi börtönre és 250 K pénzbírságra ítélték osztályellenes izgatás és „a dolgozni akaró” munkások munkavégzésének akadályozása miatt. A szegedi nyomdai munkások ekkori mozgalma — a hatóság és a tőkés szervezetének együttes akciója miatt — elbukott. (Az elmondottakra vonatkozó források: *Népszava* 1907. március 5. Ostromállapot Szegeden. Az uszítók denuncióinak. Szakszervezeti Értesítő 1907. április. A „demokrata” kormány bűnlajstroma. A Szegedi Napló 1907. február 7. és 1907. június 20. közötti számai sok cikkben foglalkoznak a nyomdászsztrájk és kizárás eseményeivel. A lap ezt az alkalmat is felhasználta arra, hogy a szervezkedés és mozgalmak munkásokra nézve „káros” voltát hangoztassa.)

¹⁶ Sz. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1909—771. sz.

¹⁷ Ugyanott. — A szegedi munkaadók szövetsége ezekben az években rendszeresen küldötte a fekete listákat a különböző városok munkáltató szervezeteihez, kérve, hogy a listákon szereplő munkásokat az ottani műhelyek, ipartelepek ne alkalmazzák. (V. ö. *Népszava* 1907. július 18. Nem szűnik az uszítás.)

A budapesti építőmesterek ösztönzésére és példája nyomán 1907 tavaszán a vidéki építési vállalkozók is országsszerte támadást indítottak szervezett munkásaik ellen a megelőző években tett engedmények és egyben a MÉMOSZ helyi csoportok megsemmisítésére. Jelszavuk ez volt: a meglévő kollektív szerződéseket megsemmisíteni, újakat nem kötni.¹⁸ A munkáltató szervezetek egyéni szerződésükökre akarták kényszeríteni a munkásokat, csak olyan munkásokat akartak alkalmazni, akik aláírják az ún. bárcaát. Az ilyen okmányt aláíró munkás arra kötelezte magát, hogy távol marad a szakszervezettől, a munkáltatók által egyoldalúan diktált munkafeltételek mellett dolgozik, sztrájk esetén sztrájkötésre is vállalkozik és beleegyezik abba, hogy a munkáltató felmondás és kártérítés nélkül azonnal elbocsáthatja, ha az építőiparosok szervezete kizárást rendel el.¹⁹ Elsősorban az építőiparban igyekeztek a bárcarendszert, a munkások kizsákmányolásának és gúzsakötésének ezt a — hazánkban addig nem alkalmazott — rendszerét bevezetni, de más iparágakban is megkísérelték. A munkások legközvetlenebb feladata tehát az volt, hogy a bárcarendszert visszaverjék, megvédelmezzék a meglévő kollektív szerződéseket és a harcot irányító szervezeteiket. A szegedi MÉMOSZ-csoport még 1907 februárjában előterjesztett a munkáltatóknak a lejárt kollektív szerződés helyett egy új szerződés tervezetet, amely annyiban különbözött az addig érvényben levőtől, hogy az órabérminimumot 34 fill-ről 40 fill-re emelte, a napi 10 órás munkaidőt 9 és fél órára csökkentette. A munkáltatók azonban — főleg Robelly Aladár és Ligeti Béla építőmesterek befolyására — visszautasították és a korábbi kollektív szerződésnél a munkásokra nézve kedvezőtlenebb munkaidő- és munkabér feltételek alapján bárca aláírását követelték. A munkások április 7-én tartott gyűlésükön nem fogadták el a munkáltatók követelését, hanem Garbai Sándor javaslatára megbélyegezték a bárcarendszert és a kollektív szerződésért való harc mellett foglaltak állást.²⁰ Erre a munkáltatók a munkaadók szövetségének határozata értelmében az összes szervezett szegedi ács- és kőművesmunkást (összesen 343 munkást) április 27-én kizárták.²¹ A következő napon pedig Ligeti Béla, a szegedi munkaadók szövetsége építőipari szakosztályának elnöke feljelentette a polgármesternél a MÉMOSZ csoportot azon a címen, hogy az alapszabályokban meghatározott heti járulékoknál nagyobb összegeket szed és a kizárt budapesti építőmunkások támogatására is gyűjt. Bizonyíték gyanánt csatolta két, a szervezett munkások árulójává vált tag szakszervezeti könyvét és kérte a szegedi csoport feloszlását és pénztárának zár alá vételét.²² Célja az volt, hogy a kizárt munkásokat megfossa vezető szervezetüktől és attól, hogy a harc idejére segílyt kaphassanak. Ezzel akarta biztosítani a munkáltatók mielőbbi győzelmét. Lázár György polgármester — amint a korábbi években nemegyszer tette — ezúttal is a kizsákmányolók segítségére sietett. Április 29-én, előzetes vizsgálat nélkül, a helyi csoportot azonnali hatállyal feloszlatta, pénzkészletét lefoglalta. Ebben a helyzetben a szegedi építőmunkásoknak egyidejűleg kellett harcolniuk a polgármester törvénytelen rendelkezésének hatályon kívül helyeztetéséért, azaz a szervezetért és ugyanakkor a munkáltatók offenzívájának visszaveréséért, legalább a régi kollektív szerződés eredményeinek fenntartásáért. A csoport elnöke, Kálmán József május 10-én beadványban kérte a polgármestert

¹⁸ A szakszervezeti mozgalom Magyarországon 1907—1910. Idézett mű 24. old.

¹⁹ A bárca lényegéről: Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1908. február 6. Csirkefogók hadjárata. Szakszervezeti Értesítő 1910. július. A munkáltató szövetségek taktikája.

²⁰ Építőmunkás 1907. április 15. Gyűlési tudósítások. A szegedi...

²¹ Ugyanott 1907. május 15. Harctéri tudósítások. Szegedi...

²² Sz. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1908—8249. sz. — Az ügyre vonatkozó valamennyi irat itt található.

a csoporttal kapcsolatos határozat megváltoztatására, rámutatva, hogy a csoport pénztárosa az alapszabályilag megengedett díjaknál többet nem szedett. A szaklap előfizetésére — a szaklap kiadóhivatala által megbízott személyek — szedtek ugyan pénzt, de ehhez a csoportnak semmi köze sem volt, ezért tehát a csoport felelősségre nem vonható. Végül — a jóváhagyott alapszabályok szerint — a szövetség illetve annak csoportjai akkor oszthatók fel, ha a körülírt hatáskört túllépnék, vagy be nem tartanak és a megindított vizsgálat eredményétől függően az alapszabályok betartására köteleznék, de ennek ellenére is alapszabályellenes működést fejtenének ki. A polgármester tehát önkényes, a belügyminisztérium által jóváhagyott alapszabályok vonatkozó részeit semmibevevő, törvénytelen eljárást követett, azért, hogy a munkáltatók érdekeit minél hathatósabban támogassa. Május 18-án „a munkából és egyesületükből kizárt építőmunkások százas küldöttsége” újabb bevándorlást adott át Lázárnak, amely ismét bizonyítja, hogy a csoport szabályszerűen működött és rámutat, hogy a feljelentés a munkások ellen támadólag fellépett munkáltatók bosszúműve. A polgármester azonban mindezzel nem törődött.

A város munkássága szolidaritást vállalt a kizárt építőmunkásokkal. Május 13-án este a szegedi szervezett összmunkásság tiltakozó gyűlést tartott és az építőmunkások harcát irányító szabad szervezet élén álló Baticz Gyula, a helyi csoport titkárnak javaslatára az alábbi határozatot fogadta el: „1. Szeged város polgármesterének eljárásával szemben Szeged város munkássága tiltakozását fejezi ki. 2. Utasítja a népgyűlés a szakszervezeti bizottságot, hogy mivel az egyesület feloszlata semmivel nem indokolható, járjon közbe a polgármesternél, hogy a feloszlató végzést helyezze haladéktalanul hatályon kívül. 3. Kimondja a népgyűlés, hogy a kizárt építő és ács elvtársakat úgy anyagilag, mint erkölcsileg a legmesszebbmenő támogatásban részesíti. 4. Végül kimondja a népgyűlés, hogy amennyiben a hatóság részéről akár egyesek, akár a kizártak összessége ellen bármely formában megnyilatkozó erőszak foganatosíthatnák, Szeged város munkássága ennek visszaverésére még az általános munkabeszüntetéstől sem riad vissza.”²³ A határozat és annak lelkes elfogadása igazolja, hogy a szegedi szervezett munkások valamennyien vállvetve, a proletárszolidaritás jegyében küzdöttek a MÉMOSZ csoport megvédéséért. A negyedik pont azt is bizonyítja, hogy a munkások a hatósági erőszakkal szemben 1905-ben már oly hatásosnak bizonyult általános sztrájk fegyverét is készek alkalmazni. 1907 tavaszán és nyarán azonban — a mozgalom hanyatlása idején — egy ilyen akció megszervezésének és győzelmének lehetőségei kisebbek voltak, mint 1905-ben, a fellendülés idején. Habár a kollektív szerződés elfogadását és a szakszervezet megvédését csupán gyűlési határozatokkal nem lehetett elérni, mégis az általános sztrájk alkalmazását ezekben az években különösen meg kellett gondolni. Ennek helyénvalóságán nem változtat az az adat sem, hogy amikor az építőmesterek szervezete a városi hatóságtól követelte a körtöltési építkezésnél alkalmazott 35 kőműves kizárását, a mérnöki hivatal az összmunkásság általános megmozdulásától való félelem miatt ezt nem merete megtenni.²⁴ Annak ellenére, hogy a kizárt építőmunkásokat a MÉMOSZ központ, a vidéki építőmunkások, a szegedi szervezett és szervezetlen munkások is támogatták,²⁵ 48 napig tartó harcuk elbukott. A MÉMOSZ a harcoló szegedi munkások támogatása érdekében a városra zárlatot hirdetett. Ezt a mesterek úgy ellensúlyozták, hogy Észak-Magyarországról és

²³ Építőmunkás 1907. június 1. Gyűlési tudósítások. Szeged.

²⁴ Ugyanott.

²⁵ Erre nézve lásd a szervező bizottság elszámolását a harc költségeiről: Építőmunkás 1907. július 15. Szemle. A szegedi kizárás... — A kizártak segélyezésére 4186 K-t, egyéb költségekre 502,55 K-t fizettek ki, összesen tehát 4688,55 K-t fordítottak a harcra.

külföldről (pl. Csernovicz-ből) szervezetlen munkásokat hozattak, akiknek segítségével a legsürgősebb munkákat elvégezték. A harc élén álló szervező bizottság tagjait a rendőrség állandóan zaklatta, a MÉMOSZ csoport nem működhetett, a munkásoknak adott heti segélyösszegek csekélyek voltak (kb. 2 K, a napi keresetet sem érte el), ami nem tette lehetővé a hosszabb ideig tartó ellenállást. Mindezek következtében a kizárt munkások jelentős része június elején elfogadta az építőmesterek szövetségének feltételeit.²⁶ Nem sikerült megvédelmezni a kollektív szerződést, de nem sikerült a szervezet megvédése sem. A belügyminiszter 1908. január 18-án — azon a címen, hogy a helyi csoport alapszabályaiban megállapított hatáskörét túllépte — a feloszlatast megerősítette.²⁷ Az 1907-es év országszerte és Szegeden is nagy megpróbáltatást hozott az építőmunkásokra.²⁸ De a szegedi építőmunkásokat sem tudta a vereség megtörni, amit az 1907. szeptember 1-én tartott, a munkáltatók garázdálkodása elleni szervezkedés szükségességét hangoztató lelkes gyűlés is bizonyított.²⁹

Az építőmunkások szervezetei elleni támadást követte 1907 nyarán a festőmunkások helyi csoportjának feloszlataása, szeptemberben a pincérek szocialista szervezetének széttűzése, majd 1909 januárjában — a Vas- és Fémmunkás Szövetség működésének felfüggesztése folytán — a vasmunkás csoport helyiségének bezárása és tevékenységének megakadályozása.³⁰ Az eddig elmondottakból kitűnik, hogy az uralmonlevők támadása Szegeden is elsősorban a szakszervezetek, a munkások gazdasági érdekvédelmi szervezetei ellen irányult az 1906-ot követő években. Ezért a munkások ekkor legfontosabb feladata a szakszervezetek megvédése volt; fenntartásuk tette csak lehetővé a kizsákmányolás fokozására irányuló munkáltatói tevékenység visszaverését is. A már jellemzett — a szakmai szervezetek szempontjából kedvezőtlen — 1907—1909 közötti körülmények nagy nehézségek elé állították a szervezeteket. E körülmények miatt a szervezett munkások száma az 1906 végi 129 332-ről 1909 végére 85 266-ra csökkent.³¹ Azok a munkások, akik 1905—1906-ban nem meggyőződésből, hanem csupán azért csatlakoztak a szervezethez, mert élvezni akarták a szakszervezetek által irányított gazdasági harcok eredményeinek gyümölcsét, az üldözés megindulása, a gazdasági válság idején, amikor a szervezetek nem tudtak annyi eredményes mozgalmat indítani és védekezésre kényszerültek, kimaradtak a szakszervezetekből. Emellett a nyomor, a munkanélküliek számának növekedése is hozzájárult a létszámcsökkenéshez, mert jónéhányan a tagjárulékok fizetésére való képtelenség miatt, mások pedig azért váltak meg a szervezettől, hogy dolgozhasanak, munkát kaphassanak, bármilyen feltételek mel-

²⁶ *Palócz László* idézett műve 177—182. old. közli a kőművesek és ácsok számára megállapított munkarend és árszabály szövegét. Ez tartalmazza mindazt, amit a bárcával kapcsolatban korábban mondtunk, emellett a bizalmi rendszert nem ismeri el, az épületeken való agitációt megtiltja és jogot ad a mesternek, hogy sztrájk törésre kényszerítse a munkást. Napi 12 óras keretben 10 óras munkaidőt és teljesítménybérezést ír elő.

²⁷ Sz. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1908—8245. sz.

²⁸ A MÉMOSZ tagok kb. 50 %-át kizárták. 30 helyi csoportot felfüggesztettek, 16-ot pedig feloszlattak. (Szakszervezeti Értesítő 1908. április. Szakszervezetek köréből. Az építőmunkások szövetsége...) A MÉMOSZ 103 helyiségben vezetett mozgalmat, és ebből csak 28 helyen volt sztrájk, míg 75 helyiségben kizárás. Az év végén csupán 45 építőipari kollektív szerződés volt érvényben. (Építőmunkás 1908. február 15. Az 1907. évben lefolyt építőipari sztrájkok és kizárások kimutatása.)

²⁹ Építőmunkás 1907. szeptember 15. Gyűlési tudósítások. A szegedi építőmunkások...

³⁰ E szakszervezeti csoportok működésének betiltásával, illetve felfüggesztésének kérdésével e közleményben behatóbban nem foglalkozhatunk.

³¹ Szakszervezeti Értesítő 1910. május. Magyarországi szakszervezetek 1909-ben.

lett is.³² A hatóságok durva támadása megkönnyítette a szakszervezetek vezetésében a már addig is megfigyelhető opportunistá tendenciák megerősödését. Az országos szakszervezeti vezetők az 1906 utáni új helyzetben a szakszervezeti munkában — e közleményben nem tárgyalható adatok bizonyossága szerint — a tagszervezés mellett a kulturális, a segélyező tevékenységre helyezték a fő súlyt. (Az 1905—1906. évi munkában a tőkés elleni harc állott középpontban.) A munkáltatókkal szemben vívott éles harcnak az opportunistámsból is fakadó háttérbeszorulása szintén olyan tényező volt, ami hozzájárult a szakszervezeti tagság létszámának az említett években történt csökkenéséhez. Szegeden, ahol a munkáltatók szervezete különösen erős volt, 1907—1908-ban súlyos csapások érték a helyi mozgalmat és a munkásokat. A Szakszervezeti Értesítő már 1907-ben megállapította, hogy az elnyomó apparátus és a tőkés által indított munkásellenes támadásnak Szeged volt az egyik központja.³³ Az egyes szakszervezeti csoportok működésének felfüggesztése, illetve betiltása mellett az is igazolja e megállapítás helyességét, hogy a szegedi szervezett munkások száma az 1906 decemberi 4158 főről 1910 végére 992-re, azaz kerekén 76%-kal csökkent.³⁴ A magyarországi szervezett munkások összlétszáma ez alatt az idő alatt csak 34%-kal, Temesvárott azonban 61,5%-kal, Nagyváradon 70,2%-kal, Debrecenben 78,2%-kal apadt. Ebből kitűnik, hogy a szóban forgó években elsősorban a vidéki városok szervezett munkásainak száma csökkent nagymértékben. Szegeden a csökkenés igen nagymérvű. A magyarázat az, hogy 1905—1906-ban Szegeden, de más vidéki városokban is sok öntudatlan munkás áramlott a szervezetekbe, akik 1906 után a kedvezőtlen körülmények miatt otthagyták a szervezetet. Az öntudatos szegedi munkásoknak tehát a politikai válság időszakát követő években nagyon nehéz feltételek mellett kellett harcolni a szervezetekért, a fel nem oszlatottak fenntartásáért, működésének biztosításáért, a feloszlattottak helyett újak alapításáért és azért, hogy a munkáltatóknak a kizsákmányolás fokozására irányuló módszereivel szemben a munkások gazdasági érdekeit eredményesen védelmezhesék.

Különösen a *MÉMOSZ* csoport feloszlata volt érzékeny veszteség a szegedi munkásmozgalmában. 1905—1906-ban már ez a szervezet volt a helyi mozgalom egyik legerősebb bázisa. Az építőmunkások, amint láttuk, nem törődtek bele a feloszlataba, megkísérelték azt törvényes úton hatálytalanítani, de sikertelenül. Az általános sztrájk fegyverét pedig a szakszervezeti bizottság nem látta célszerűnek alkalmazni. Mivel a csoportban már az előző években megalakult szabadszervezet nem volt megsemmisíthető, a feloszlattott csoport vezetősége (amelynek tagjai egyben a szabadszervezet vezetői is voltak) a szegedi építőmunkás tábor szabadszervezeti alapon igyekeztek együtt tartani.³⁵ Igaz, hogy a szabadszervezetnek nem volt külön egyleti helyisége, ahol a tagok összejöhettek volna helyzetük megbeszélése, felvilágosító előadások meghallgatása, olvasás, művelődés vagy valamely kulturált szórakozás céljából, de arra alkalmas, hogy a munkások érdekeiért folyó harcot irányítsa. A szabadszervezet lehetővé tette, hogy az építőmunkások a helyi csoport feloszlata ellenére is gazdasági és politikai téren harcoljanak a munkáltatók ellen és küzdejenek a hatósággal legális szervezetük újbóli létrehozásáért. A szabad szervezet vezetői hívták össze pl. az 1907. szeptember 1-i építőmunkások gyűlést, amely a feketelisták elleni harc jegyében — a központi *MÉMOSZ* vezető-

³² Építőmunkás 1907. augusztus 1. Jogos és jogtalan tagok.

³³ Szakszervezeti Értesítő 1907. április. Sztrájk és bojkott.

³⁴ Vas- és Fémmunkások Lapja 1912. november 14. A vidéki szakszervezeti mozgalom számokban.

³⁵ Építőmunkás 1909. június 10. Szemle. Megyünk előre.

ség által az Építőmunkás 1907. július 1-i számában ajánlott — amerikázás (lassú munkavégzés) alkalmazása mellett foglalt állást.³⁶ A Szövetség központja, a tagok anyagi érdekeit védelmezve, 1907. augusztus 29-én Balogh Pétert, a csoport egyik vezetőjét, mint bizalmiférfit megbízta a tagdíjak beszédésével, nehogy a tagok a tagdíjak addigi fizetésével szerzett jogaikat — a nem fizetés miatt — elveszítsék és károsodást szenvedjenek.³⁷ A járulékokat beszedő bizalmi kinevezése is egyik módja volt, hogy a szervezet újjáalakításáig a tagok egymás közötti és a MÉMOSZ-szal való kapcsolata ne szűnjön meg. A járulékokat beszedő központi bizalmi működésére hosszabb ideig szükség volt, mert bár a felosztlatott csoport tagjai a felosztlatás ügyét szentesítő belügyminiszteri leirat kézbesítése után azonnal, 1908. február 23-án „rendkívül népes gyűlésen” (205 építőmunkás volt jelen) kimondották a csoport újjáalakítását, de azt a polgármester nem vette tudomásul, arra hivatkozva, hogy a korábbi egyesület felosztlatásától eltelt rövid idő után megalakított új csoport esetében semmi biztosíték nincs arra, hogy az szabályszerű működést fog kifejteni.³⁸ Hiába fellebbezték meg Lázár György polgármesternek a burzsoázia osztályérdekeit védelmező eme törvénytipró határozatát, hiába bizonyították, hogy nem lehet indok a korábbi egyesület felosztlatása egy új egyesület működésének megakadályozására, mit sem használt, mert a végzést a belügyminiszter is jóváhagyta.³⁹ Végül „sok lótas-futás, hosszú huzavona” után az 1909. január 25-én tartott építőmunkás gyűlésen ismét megalakított helyi csoport működését a polgármester tudomásul vette.⁴⁰ Az 1907. évi felosztlatás, a csoport újjáalakítása körüli közigazgatási gáncoskodás nagymértékben visszavetette a szegedi építőmunkás mozgalmat.

1909-ben az építőiparban már megélenkülés, a válságból való kilábolás jelei tapasztalhatók, 1910—1912-ben pedig nagyarányú építkezési lendület bontakozott ki országosan és Szegeden is.⁴¹ A munkaerő iránti kereslet megnövekedése ismét kedvező lehetőséget teremtett az építőmunkások helyzetének megjavításáért

³⁶ Ugyanott 1907. szeptember 15. Gyűlési tudósítások. A szegedi építőmunkások... — Az amerikázás alkalmazásának eredményéről nincsenek adataink.

³⁷ Sz. Á. L. Szegedi polgármesteri iratok 1938—5441. 1. sz. Egyletek c. kigyűjtött iratcsomóban. — A MÉMOSZ ekkor érvényben levő alapszabálya 6. §/a pontja értelmében a nyolc heti járulékkal hátralékban levő tagot figyelmeztetik s ha további két héten belül nem rendezti tartozását, a tagok sorából törlik. Ha később beiratkozik is, csak mint új tag léphet be, tehát egy ideig nem lehet a Szövetség jogos (a Szövetség által gyakorolt különféle anyagi támogatásban részesítendő) tagja.

³⁸ Sz. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1908—8144. sz.

³⁹ Ugyanott.

⁴⁰ Ugyanott 1909—2218. sz. — A gyűlésen azonban csupán 26 építőmunkás vett részt és hallgatta meg *Garbai Sándor*, a MÉMOSZ elnökének beszámolóját. A csoport tisztikarába — bizonyára óvatosságból — olyan embereket választottak be, akik nem voltak tisztségviselők a korábbi csoportban. Feltűnő azonban, hogy — ellentétben a felosztlatás előtti és az 1908. február 23-án megválasztott tisztikarral — mindössze két bizalmiférfit választottak, ami azt jelenti, hogy az épületbizalmi rendszer gyakorlatát, valószínűleg sok munkásnak a mozgalomtól való visszahúzóda miatt (ezt mutatja az is, hogy nagyon kevesen vettek részt az alakuló gyűlésen) egyelőre nem tudták feleleveníteni.

⁴¹ Az Építőmunkás 1909-es évfolyama az építkezések jelentős megélenküléséről számol be. A szegedi építkezésekről is több híradás tudósít (pl. a március 4-i, július 15-i és szeptember 23-i számban), amelyek középületek bővítéséről, új városi épületek tervbe vett emeléséről számolnak be. A szegedi építkezések 1909. évi fokozódásáról többek között a Szegedi Keramit és Műtéglyágyár Rt. ez évről szóló igazgatósági jelentése is tanúskodik, amelyből kitűnik, hogy az 1908. évi 36 567,38 K-val szemben 1909-ben már 62 003,42 K volt a kimutatott tiszta nyereség. 1910-ben 90 310,39 K, 1911-ben pedig 111 997,44 K-ra ugrott fel a kimutatott nyereség. (Sz. Á. L. A szegedi törvényszék iratai. Cégbíróság. Cégekmanytár. VIII. 1896—31. 1. sz.) — Az építő és építőanyagipar 1910—1912 közötti nagyarányú országos fellendülésére lásd *Katona Béla*: Magyarország közgazdasága. Pénzügyi és gazdasági évkönyv (az) 1913. évről. Budapest 1914. 11. old.

folytatott harchoz. A MÉMOSZ központi szabadszervező bizottsága már 1909. június 3-án „akadályt nem ismerő” cselekvésre hívta fel az ország építőmunkásait a munkáltatók kiuzsorázó tevékenységének korlátozására.⁴² A siker feltétele az előző években szétzilálódott soraik rendezése, minél több építőmunkás szervezetbe való bevonása volt. Ennek érdekében 1909. június 13. és 27. között 60 helységben rendeztek építőmunkás gyűlést központi előadóval. Mindegyik gyűlésen ugyanazt a határozatot fogadták el: a helyi csoportnak mindent meg kell tennie, hogy az ottani építőmunkások lehetőleg valamennyien belépjenek a csoportba.⁴³ A szegedi csoport is megindította tagszerző agitációját és ennek eredményeként 1910 június elejére már közel 300 jogos tagja volt.⁴⁴ Ez a szám — a város összes építőmunkásainak számához képest — nem nagy. Szeged a magyarországi építőipar egyik központja ebben az időben: az 1910. évi népszámlálási statisztika szerint a városban 989 építőmunkás és 316 építőipari tanonc volt. A felnőtt munkásoknak tehát még 30%-a sem tartozott a szervezethez.⁴⁵ A szervezet viszonylagos gyengeségére utal az is, hogy az épületbizalmi rendszer kiépítése 1910 nyarán még csak a kezdetén tartott. A szegedi építőmunkások gazdasági helyzete 1907 és 1909 között — 1905—1906-hoz képest — jelentősen romlott. A szervezet hiánya miatt nem tudták megakadályozni pl. a bárcarendszer bevezetését. A munkásokkal való bánásmód túrhatalmenül durva, a napi munkaidő 10 és 1/2 óra, az időbérben végzett munkák díja 40—50 fillér óránként, azonban a kőművesmunkák legnagyobb részét akkordban végezték.⁴⁶ A munkaintenzitás eme növelésével, továbbá az építőmesterek nyerészkedésével és még egyéb tényezőkkel is összefüggött az építkezési szerencsétlenségek számának növekedése 1910 táján. Az Építőmunkás Embervérrel építenek című rovatot nyitott, amelyben rendszeresen beszámolt a fővárosban és az ország legkülönbözőbb helyein — köztük Szegeden is — az építkezéseknél történt szerencsétlenségekről, állványok összeomlásáról, födémek leszakadásáról és az ezek által előidézett, sokszor halálos végű balesetekről.⁴⁷ Az akkordrendszer az 1906 utáni években Szegeden még fokozottabban elterjedt. A legöntudatosabb munkások állandóan hirdették az akkord elleni, a kollektív szerződésért és az időbértért való harc szükségességét. Az 1910. június 12-én tartott szegedi építőmunkás gyűlés — Garbai Sándor előadása után — ebben az értelemben határozott, hangsúlyozva a szerve-

⁴² Építőmunkás 1909. június 3. Magyarország építőmunkásaihoz!

⁴³ Ugyanott 1909. július 15. Új küzdelmek felé. Vidéki gyűléseink és értekezleteink. — Szegeden június 15-én *Knittelhofer Ferenc* volt a gyűlés előadója.

⁴⁴ Ugyanott 1910. június 16. Úti jegyzetek. A szegedi. . .

⁴⁵ 1911-re sem sokat változott a helyzet: ekkor 305 jogos tagja volt a szegedi szervezetnek, azaz a helyi építőmunkások kb. 30%-a. Ugyanakkor más jelentős vidéki építőipari központokban, mint pl. Pécsen az építőmunkásoknak 61%-a, Kolozsváron 43%-a, Nagyváradon 34%-a volt jogos tag, országosan pedig mintegy 22%-a. (Építőmunkás 1912. január 25. A Szövetség 1911. évi tagszámlájának kimutatása. . . c. cikk alapján.)

⁴⁶ Ugyanott 1909. július 29. Új küzdelmek felé. Jelentés a vidéki mozgalomról. Szeged. 1910. június 16. Úti jegyzetek. A szegedi. . . — Az 1909 elején más városokban kivívott kollektív szerződések ennél lényegesen jobb munkafeltételeket és magasabb béreket biztosítottak. Hatvanban és Nagyváradon pl. 9 és 1/2 órás munkaidőt, 44, illetve 56 fillér minimális órabért.

⁴⁷ Az állványfával való „takarékoskodás” miatt 1910-ben két munkás is több emelet magasságból lezuhant és szörnyethalt Szegeden. (Építőmunkás 1910. március 24. Szemle. A munkás életét kockáztatja. 1910. szeptember 9. Embervérrel építenek. A kőművestanonc halála.) Az „anyagtakarékosság” folytán fal-, födémbeomlások történtek és munkásokat temettek maguk alá. (Ugyanott 1911. augusztus 31. Rablógazdálkodás az építőmunkások életével.) Az építőmesterek az állványfával és az anyaggal a nagyobb profit elérése céljából takarékoskodtak; ugyanezt szolgálta a munkaintenzitás növelése és a nem szakképzett, tehát olcsóbban dolgozó munkások széleskörű alkalmazása is. Az ilyen munkások esetében pedig még nagyobb volt a baleseti veszély. Minderre éppen egy szegedi építkezés példája nyomán mutatott rá az Építőmunkás 1912. augusztus 1-i számának Életveszélyes állványok. Szeged is Magyarországon van c. cikke.

zettek számának növelését, oly módon, hogy ne csak a vezetőség tagjai, hanem a szervezet valamennyi tagja kitartó agitációt folytasson a szervezetlenek körében. Kimondotta az épületbizalmi rendszer kiépítésének szükségességét is.⁴⁸ E határozat pontosan tükrözte a MÉMOSZ központ ekkori törekvéseit. Az 1910 decemberében az ország 12 helységében, köztük Szegeden is megtartott kerületi értekezletek megerősítették a taglétszám gyarapítására, a kollektív szerződések létesítésére irányuló törekvést.⁴⁹ Mindez azonban nem tudta a szegedi csoport tevékenységét lényegesen megjavítani. A taglétszám 1911-ben és 1912-ben alig emelkedett (300 körül mozgott), a kollektív szerződésért nem indított harcot, a segéd munkások szervezése (amit pedig szintén nyomatékosan aláhúzott az 1910. decemberi kerületi értekezlet) alig haladt előre.⁵⁰ A „be a szervezetbe!” ekkor is helyes jelszót és az 1910. évi kerületi értekezlet többi határozatát a szegedi csoport tehát nem tudta kellőképpen valóra váltani. Az itteni mozgalom fellendítése érdekében a Szövetség az első, vidéken rendezett kongresszusát, az 1912. évi VII. kongresszust Szegeden tartotta.⁵¹

Az építőmunkás-mozgalom vezetői már akkor is és később is e szegedi küldött-kögyűlést a MÉMOSZ addigi története egyik legjelentősebb küldött-kögyűlésének tartották.⁵² Az értékelés alapja az volt, hogy az egységes magyarországi építőmunkás-mozgalom csaknem egy évtizedes, sikerekben oly gazdag történetéről átfogó képet adott, az első olyan MÉMOSZ kongresszus, amelyen valamennyi építőipari szakma érdekeit az egész ország területén jól szolgáló vezetőség számolhatta be a küldötteknek. (Korábban a MÉMOSZ vezetőség elsősorban a kőművesek érdekeit tartotta

⁴⁸ A határozat szövegét közli: Építőmunkás 1910. június 23. Gyűlési tudósítás. A szegedi. . .

⁴⁹ Ugyanott 1910. december 15. Öt kerületi értekezlet. Debrecen, Miskolc, Pápa, Pozsony, Szeged. — Ebben az öt városban december 11-én tartották az értekezleteket, Szegeden *Bokányi Dezső* volt az előadó. A szegedi értekezleten 20 helyi csoport küldöttei vettek részt. A központi vezetőség kerületi értekezletek elé terjesztett határozati javaslatait közli: Építőmunkás 1910. november 10. Meghívó. — A javuló konjunktúra talaján 1909-ben 9, 1910-ben 24, 1911-ben már 29 új kollektív szerződést kötött a MÉMOSZ (P. I. Archivum. ÉSZ. I. 1912/1. sz.) Ez a munkáltató szervezetek vereségét is jelentette. Az építőiparosok „kutyaszövéseit” ezekben az években már sok városban felbomlottak. (Építőmunkás 1909. február 11. A „kutyaszövések” alkonya. 1911. február 9. A kutyaszövetség sorsa. stb.). A munkások kitartó harca rákényszerítette az építőipari vállalkozók nagyrészt a MÉMOSZ-szal kötött kollektív szerződésre, amelynek aláírása ről a kollektív szerződés kötését tilalmazó munkaadó szervezettől való elszakadást jelentette.

⁵⁰ A csoportnak 1912 végén 314 jogos tagja volt. (P. I. Archivum. ÉSZ. IV. 241/1913—14. sz.) 1911-ben nem egyszer hangoztatta ugyan, hogy a jó konjunktúrát ki kell használni a kollektív szerződés kivívására (V. ö. pl. Építőmunkás 1911. április 6. Gyűlések, értekezletek), de a harcot mégsem indította meg, valószínűleg azért, mert a munkáltatók szervezete itt még erős volt, vidékről pedig nagyszámú szervezetlen munkás áramlott a városba. Emiatt nem látott elég biztosítékot a sikerre. (A szervezetlen vidékiek nagy számban való beáramlásáról: ugyanott. A szegedi kutyaszövetség erejéről: ugyanott 1911. június 22. A szakmák köréből. Kőművesek. Szeged.) A csoport gyengeségéhez bizonyára az is hozzájárult, hogy a központ meglehetősen elhanyagolta, nem nyújtott elegendő segítséget a munkájához: kiküldöttjei 1910—1911-ben mindössze öt alkalommal fordultak meg a városban, míg pl. Temesváron 21, Győrben 19, Pápán 16, Miskolcon 18 esetben jártak központi küldöttek. (A Magyarországi Építő-Munkások Országos Szövetsége központi vezetősége és felügyelő választmányának jelentése az 1910—1911. évekről. . . Melléklet az Építőmunkás 1912. február 16-i számához. 10. old.)

⁵¹ A kongresszust, amelyen 123 küldött vett részt, február 27—március 1 között a Tisza szálló nagytermében rendezték. A négy napos kongresszus zökkenőmentes lebonyolításában, a küldöttek fogadásában, kalauzolásában és szállodai elhelyezésében a szegedi csoport és a helyi szervezett munkásság összessége jelentős részt vállalt magára, amiért a Szövetség elnöke, *Bokányi Dezső* a tanácskozáson köszönetet is mondott. A kongresszus elnökhelyettese, *Kálmán József*, a szegedi csoport elnöke volt. A résztvevők jelvényt viseltek: fehér alapon vörös jakobinus sapkát, ezzel akarták kifejezésre juttatni a szociáldemokrata mozgalom forradalmi célját.

⁵² Építőmunkás 1912. március 14. Szegedi küldött-kögyűlésünk. — A későbbi időből származó visszatekintések közül *Riesz József*: A Magyarországi Építő-Munkások Országos Szövetsége 25 éves fejlődésének története 1903—1927. Kézirat, P. I. Archivum. ÉSZ. I. 1927/7. sz. 24. old.

szem előtt és a legfőbb figyelmet a fővárosra fordította). A kongresszus határozatot hozott arról, hogy a már korábban sürgetett rokkantsági segély 1914 elejétől történő bevezetése érdekében 10 fillérrel felemeli a heti járulékot (30 fillérről 40 fillérré) és kimondotta, hogy a kerületi titkárságokat megszünteti és a tagszervezést, a helyi csoportok agitációjának irányítását és munkájának ellenőrzését a központ állandó alkalmazottaival kell ellátni. Hangsúlyozta, hogy minden szervezett építőmunkásnak kötelessége küzdeni a gazdasági helyzet javításáért és ennek érdekében a szabad-szervezeti járulékot is fizetni.⁵³ Ebből az áttekintésből is látszik, hogy a kongresszus nem hozott a szűkkörű gazdasági érdekvédelem keretein túlmutató határozatokat. Szó esett ugyan a kongresszuson a szociáldemokrata párt által vezetett politikai mozgalom támogatásának szükségességéről, de a MÉMOSZ vezetőségi tagok többségének megalkuvó szemlélete miatt a központ nem terjesztett elő olyan javaslatokat, amelyek az építőmunkások forradalmi harcra való előkészítésének ügyét előmozdították volna. A gazdasági harcot forradalmi politikai nevelő munkával összekapcsolni segítő határozatok hiánya miatt a kongresszus nem felelt meg azoknak a követelményeknek, amelyek ekkor a magyarországi munkásmozgalom, ezen belül az építőmunkásmozgalom előtt állottak. A munkások gazdasági helyzetének javítását szolgáló határozatok kétségtelenül hasznosak voltak, de a forradalmi politikai nevelő munka elhanyagolása miatt a kongresszust nem értékelhetjük olyan pozitíven, mint az ökonómista szemlélet, amely — nem ismerve fel a haladás tényleges követelményét — a tőkés viszonyok között, lehetőleg békés eszközökkel történő helyzetjavítás szűk látóköréből nézte a határozatokat. A kongresszus nem tudta előrelendíteni a szegedi építőmunkásmozgalmat sem. Ennek az is oka volt, hogy amikor a gyakorlatban mutatkozhattak volna annak eredményei, hogy a város országos munkásgyűlés színhelye volt, az építkezési lendület már megtört. 1912 közepétől országsszerte és Szegeden is egyre jobban visszaesett az építkezés, a fellendülést követő gazdasági válság jelei mindinkább mutatkoztak. Ezzel együtt a mozgalom szélesítésének lehetőségei is megcsappantak.⁵⁴

A mélypontját 1913-ban elért túlermelési válság igen erősen sújtotta az építőipart. Szeged építőiparában is nagyfokú volt a munkanélküliség; a gazdasági válság okozta nyomor súlyos helyzetbe sodorta a csoportot. A jogos tagok száma 1913 végére 229-re csökkent, a csoport az 1912 végi taglétszám 27%-át elveszítette.⁵⁵ 1912-ben összesen 256 beiratkozás történt, 1913-ban csupán 56, 1914-ben (szeptember végéig) pedig csak 17. A beiratkozások számának ez a rendkívül nagyarányú csökkenése azonban nem magyarázható kizárólag a válság okozta nyomorral: az is szerepet játszott benne, hogy a csoport tagjai elhanyagolták az agitációt a közö-

⁵³ P. I. Archivum. ÉSZ. I. 1912/1. sz. Továbbá: Építőmunkás 1912. április 4. Közös érdekeink. — A kongresszusról a szegedi sajtó is közölt tudósításokat, pl. a Délmagyarország 1912. február 27., február 28., február 29. és március 2-i számai.

⁵⁴ Az építőipar kezdődő válságáról: Építőmunkás 1912. április 4. Szemle. Válság az építőiparban? 1912. május 2. A pénz. — A szegedi építkezések visszaeséséről: *Varga János* visszaemlékezése P. I. Archivum H—v—16. A válság szegedi jeleiről: Délmagyarország 1912. szeptember 11. Közgazdaság. Gazdasági depresszió. 1912. szeptember 15. A szegedi tőzsdebeli válság. 1912. szeptember 17. Milliós bukás Szegeden. Megszűnt a Kertész-féle zárgyár. stb

⁵⁵ Építőmunkás 1914. március 19. Hivatalos közlemények. Szegedi csoportunk... — Az 1914. január 22-én tartott közgyűlésen mindössze 138-an jelentek meg és *Kálmán József* elnök megnyitójában hangzott, hogy a nagy munkanélküliség miatt „nagy a visszaesés a tagok sorában.” (P. I. Archivum. ÉSZ. IV. 241/1913—14. sz.) A szegedi építőipari munkanélküliek válság alatti pontos számát nem tudtuk megállapítani. A Délmagyarország 1913. április 5-i számában A város munkanélküli segélye c. cikk kb. 1200-ra teszi a munkanélküli építőmunkások számát. Eszerint csaknem valamennyi építőmunkás munkanélküli volt. (1910-ben a szegedi építőiparban alkalmazottak összlétszáma 1382 fő.)

nyös munkások körében, tehát nem valósult meg az 1910. június 12-i gyűlés erre vonatkozó határozata.⁵⁶ A csoport vezetősége — úgy látszik — nem fordított elég gondot a régebbi és az újonnan beiratkozottak közötti kitartó és állandó nevelő munkára. Felismerte ugyan a tagok nem kielégítő érdeklődését, ennek ellenére 1912-ben csupán 3, 1913-ban pedig csak 2 taggyűlést tartott.⁵⁷ A gyakrabban rendezett taggyűlések pedig a munkások öntudatának fejlődését jelentősen elősegíthetik. Erre a felismerésre a csoport vezetősége végül 1914-ben jutott el: az ezévi február 3-án tartott vezetőségi ülés kimondta, hogy ezentűl minden hónapban rendeznek taggyűlést, ahol a pénztárforgalom mellett a tagokat érdeklő valamennyi kérdést megtárgyalják.⁵⁸ A tagok és a csoport közötti kapcsolat elmélyítése érdekében már az 1913. január 5-i közgyűlés úgy határozott, hogy a jövőben a csoport által rendezett ünnepélyeken belépődíj nem szedhető.⁵⁹ A szervezet fejlődése szempontjából az is előnytelen volt, hogy csaknem kizárólag kőműveseket tömörített, más építőipari szakma képviselői nagyon kevesen voltak. 1913 végén a 229 jogos tag közül 202 kőműves, a többi: 25 kőfaragó, 1 kövező és 1 cementmunkás.⁶⁰ A vezetőség tagjai is csaknem kizárólag kőművesek voltak. Az 1914. január 22-i közgyűlés, nyilván azért, hogy az addig elhanyagolt szakmákra is nagyobb súlyt helyezzen és a szervezetet valóban az építőmunkások egységes szervezetévé tegye, más szakmabelieket is nagyobb számban választott be az új vezetőségbe. Mindez azonban máról-holnapra nem lendíthette fel az építőmunkás csoport tevékenységét.

A szegedi MÉMOSZ csoport tehát 1914-ig nem tudta kiheverni azt a súlyos csapást, amelyet az 1907. évi betiltás okozott. Az 1909. évi újjáalakulás után nem tudott igazi harci szervezetté válni, az építőmunkások helyzetén nem tudott javítani. Ekkori tevékenysége minden tekintetben elmaradt a feloszlás előtti években kifejtett működéstől. Ennek ellenére azonban az egyik legtöbb munkást tömörítő szegedi szakszervezeti csoport volt. Míg a MÉMOSZ országos szervezetére 1907 és 1914 között, különösen 1910—12-ben a nagymérvű fejlődés volt jellemző, a szegedi csoport — a korábban előadottak miatt — nem mutatott számottevő előrehaladást.

Sokkal harcosabban és eredményesebben működött 1907—1914 között a *famunkás* szövetség szegedi csoportja. Igaz, hogy a hatóságok 1907-ben nem kímélték a famunkás csoportokat sem; az üldözés miatt 17 csoport megszűnt, 12 működését pedig felfüggesztették.⁶¹ Mindez párosult a munkáltatóknak a bárcarendszer bevezetésére, a szervezett munkások elbocsátására irányuló törekvésével, elsősorban az asztalosipar területén. A szegedi famunkás csoportot nem oszlatták fel, működését nem is függesztették fel. De a város fűrészgéárosainak és asztalosmestereinek szervezetei 1907-ben megindították a munkások elleni erőteljes támadást. Januárban a Milkó-féle fűrészarúgyár két munkást elbocsátott és felteletlistára helyezte, mert azok a famunkás mozgalom aktív szervezői voltak. Ekkor a gár 35 munkása (valamennyien tagjai a famunkás csoportnak) sztrájkba lépett, követelve az elbocsátottak visszavételét. Válaszul valamennyi szegedi fűrészarú-

⁵⁶ Jellemző, hogy bár az építőipar válsága pl. Debrecenben is súlyos volt, mégis 1913-ban 98, 1914-ben szeptember végéig 127 beiratkozás történt.

⁵⁷ Építőmunkás 1913. február 27. Egyesületi hirdető. A szegedi építőmunkás csoport... — 1914. március 19. Hivatalos közlemények. Szegedi csoportunk... — A taggyűléseket nem pótolhatták a tagértekezletek, amelyekből 1912-ben 17, 1913-ban 16 volt. Ezekon ugyanis jóval kevesebben vettek részt, mint a taggyűléseken.

⁵⁸ P. I. Archivum. ÉSZ. IV. 241/1913—14. sz.

⁵⁹ Építőmunkás 1913. február 27. Egyesületi hirdető. A szegedi építőmunkás csoport...

⁶⁰ Ugyanott. 1914. március 19. Hivatalos közlemények. Szegedi csoportunk...

⁶¹ Famunkások Szaklapja 1908. február 16. A famunkás szövetség egy esztendeje.

gyár — az előző évi gyakorlat szerint — kizárta munkásait. A mintegy 600—700 szegedi fűrészgyári munkás kiéheztetésével akarták rákényszeríteni a Milkó üzem sztrájkolóját az igazságos ügyért indított — védelmi jellegű — harc feladására. A harc irányítója a famunkás csoport volt, amely a siker érdekében a szaklapban zárlatot hirdetett a szegedi fűrészgyárakra.⁶² 1907 januárjában az asztalosmesterek egy része is kizárta munkásait; ezzel akartak segítségére sietni Lengyel Lőrinc bútorgyárosnak, akinek munkásai még 1906 decemberében sztrájkba léptek. Ugyancsak januárban kizárta munkásait Ludvig kádármester is, mert azok nem voltak hajlandók napi 12–13 órát dolgozni. A famunkás csoport e két utóbbi kizárás ellen is zárlattal igyekezett védekezni.⁶³ Így akarta akadályozni, hogy az említett munkáltatók munkához jussanak s ezen keresztül próbálta kényszeríteni őket a kizártak visszavételére. 1908-ban a legnevezetesebb faipari védelmi harc Rubin József asztalosmester munkásainak sztrájkja volt, amelyet a szervezet szintén bojkottal támogatott. Február 10-én az üzem mind a 17 munkása letette a szerszámot, mert a mester heti 10 K-ra akarta csökkenteni a munkabéreket. A sztrájkolók napi 2,40 K minimális bért, tisztességes bánásmódot, ún. kontópénz biztosítását követelték és azt, hogy a mozgalomban való részvétel miatt 3 hónapon belül senki el nem bocsátható. Az iparhatósági megbízott az e megmozdulással kapcsolatos békéltető tárgyaláson is a munkások megbízottainak megfélemlítésére törekedett és megkísérelte rávenni őket, hogy mondjanak le követeléseikről. Mivel ez nem következett be, Rubin kizárta munkásait.⁶⁴ A harc a munkások vereségével végződött, követelésüket a munkáltatóval nem tudták elfogadtatni, de megmutatta elszántságukat és azt, hogy bátran küzdenek az egyéni szerződéskötés segítségével a kizsákmányolás fokozására törekvő mesterrel szemben s nem hajlandók a bárca vállalására. A munkások részéről e harc lényegében a bárca visszaveréséért folyt. A szegedi famunkások 1907—1908. évi védelmi harcainak sikerét nagymértékben akadályozta, hogy a faiparban is sok volt a munkanélküli, amellet a város famunkásainak nagyrésze szervezetlen s ezek — csakhogy munkához jussanak — vállalkoztak a sztrájk- és bojkottörök dicstelen szerepére Szegeden sőt vidéken is.⁶⁵ Még a famunkás cso-

⁶² A kizárás története és a zárlat kihirdetése: Ugyanott 1907. február 24. Levelezés. Szeged. — A szegedi polgári sajtó hamisítására jellemző, hogy a Milkó üzem munkásainak védelmi sztrájkját támadó jellegűnek mondja és ennek alapján a kizárást jogosnak igyekszik feltüntetni. Ennek az esetnek a kapcsán is megkísérelte szembefordítani a munkásokat a szervezettel: „Azok a szervezett munkások, — írta — akik agitáló vezéreikre hallgatva a szegedi gyárakban elestek a munkától, most nézhetnek idegen kenyér után.” (Szegedi Napló 1907. február 14. Újdonságok. A fűrészgyári sztrájk.) — A harc eredményéről nem találtunk adatokat. Valószínű azonban, hogy nem vezetett eredményre, mert a gyárak részben vidékről hozott, részben Szegedről újonnan felfogadott munkásokkal február 12-én folytatni akarták a munkát. A gyárosok, attól tartva, hogy az elbocsátott munkások az újjakkal szemben „erőszakos magatartást fognak tanúsítani”, a munkások védelmére karhatalom készenlétbe helyezését kérték. (Sz. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1907—1178. sz.)

⁶³ A Lengyel elleni zárlat meghirdetése: Famunkások Szaklapja 1907. január 6. A szakmák köréből. Asztalosok. — Ezt a zárlatot egy évre hirdették meg. (Ugyanott 1907. április 7. A szakmák köréből. Asztalosok. Szegeden...) — A Ludvig elleni zárlat: Ugyanott 1907. február 10. A szakmák köréből. Kádárok. Szegeden... — A zárlatok eredményéről a szaklap nem tudósított.

⁶⁴ Ugyanott 1908. április 5. Levelezés. Szegeden...

⁶⁵ Ugyanott 1909. szeptember 11. Agitáció. Szeged. — A faiparban uralkodó nagyarányú munkanélküliséget mutatja az is, hogy a szegedi famunkás csoport 1906. július 1. és 1908. június 30. között 8915,39 K munkanélküli segélyt fizetett ki. (Ugyanott 1908. augusztus 16. Szakosztályok és helyi csoportok pénztári kimutatása 1906. július 1-től 1908. június 30-ig.) A válságot követő megélénkülés éveiben már jóval kevesebb volt a munkanélküli: 1908. július 1. és 1910. május 31. között csak 2026 K-t kellett ezen a címen kifizetni. (Ugyanott 1910. augusztus 13. Szakosztályok, helyi csoportok és befizetőhelyek pénztári kimutatásai 1908. július 1-től 1910. május 31-ig.)

port tagjai között is akadtak sztrájkőrök.⁶⁶ Az a tény, hogy a szervezetlenek, sőt a szervezet tagjainak egy része sem volt öntudatos és nem hatotta át őket a közösségi érzés, károkat okozott a mozgalomnak. Megkövetelte a felvilágosító, nevelő és szervező munka fokozását. Erre azonban csak 1909-től, a faiparban is megfigyelhető fokozatos megélénküléstől nyílt kedvezőbb lehetőség. A gazdasági megélénkülés tehát megeremtette a szervezet megerősítésének és ezen keresztül győzelmes harcok megvívásának feltételét.

A csoport agitációs munkájának erősödését mutatta többek között az a famunkás gyűlés, amelyet 1909. augusztus végén rendeztek. E gyűlésen kb. 350-en vettek részt, tehát nem csupán a szervezett munkások, hanem a szervezetlenek egy részét is sikerült mozgósítani.⁶⁷ A gyűlés határozatilag kimondotta, hogy fokozni kell a szervezet erejét és „... minden famunkásnak kötelessége az országos szabad-szervezetbe belépni.” A gazdasági helyzet megjavításáért indítandó eredményes támadó harchoz valóban szükséges volt a közönyös, de a már belépett munkások között is a kitartó agitáció; ez volt az útja a sztrájkőrök száma csökkentésének. A támadó harcokra való felkészülés fokozásához ösztönzést adott, hogy 1909 tavaszán és nyarán már számos vidéki városban, pl. Pécsen, Nagyváradon, Debrecenben, Fiumében győzelmes harcokat vívtak az asztalosgédek.⁶⁸ Az 1910. évi országos famunkás közgyűlés határozatokat hozott a szervezetlen munkásoknak a Szövetségbe való bevonásáról és kidolgozta azokat a módszereket is, amelyek segítségével a jelentősebb városok vidékein, kisebb településeken élő famunkások is megnyerhetők a szervezetnek.⁶⁹ A vidéki küldöttek egy része, többek között Schwarzenberg Ferenc szegedi küldött is, bírálta a központi vezetőséget amiatt, hogy nem ad elegendő segítséget a vidéki szervező munkához. Kérték, hogy az eredményesebb tevékenység érdekében a központi vezetőség tagjai gyakrabban keressék fel a vidéki csoportokat. A tanácskozás nagy figyelmet szentelt a javuló konjunktúra talaján eredményesen megvívható gazdasági harcok kérdésének. Ezzel kapcsolatos utmutatásainak felhasználásával 1911. május elején a famunkás csoport vezetésével a szegedi asztalosmunkások 20%-os béremelésért és a napi munkaidő 9 1/2 órától 9 órára való csökkentéséért indítottak mozgalmat.⁷⁰ Az eredmény: kollektív szerződés, amely biztosította a 9 órás munkaidőt, műhelyi munkánál 5%-os, építkezési külső munkáknál 20%-os, vidéki munkáknál 50%-os béremelést.⁷¹ Ezt a kollektív szerződést, amely mintegy 300 asztalos munkásra terjedt ki — a gazdasági fellen-

⁶⁶ Az 1907. évi Lengyel-gyári sztrájkot és bojkottot hátbatámadó 12 szervezett munkás a Famunkások Szaklapja 1908. január 5-i számában nyilvánosan is elismerte, hogy vétett a munkásérdekek ellen. Ígéretet tettek, hogy a jövőben a Szövetségnek odaadó tagjai lesznek és igyekeznek eleget tenni a szervezett munkások iránti követelményeknek.

⁶⁷ A gyűlésről beszámol: Famunkások Szaklapja 1909. szeptember 11. Agitáció. Szeged. — A szervezet taglétszáma 1908. június 30-án 225, 1910. június 30-án 218 fő volt. — Ezek az adatok arra is rávilágítanak, hogy a két időpont között a szegedi szervezet taglétszáma — az erőteljesebb nevelő és szervező munka ellenére — csökkent. Okát a tagsági járulék 1909 augusztusában történt felemelésében látjuk. Bár a Szövetség központi vezetősége az 1910. augusztus 20—21-i közgyűlésen azt hangoztatta, hogy a járulékemelés nem csökkentette a taglétszámot, mégis bizonyos, hogy sok régebbi tag nem tudta fizetni a megemelt díjakat és kimaradt. Ezek elvesztését az újabb tagok megnyerése nem tudta kiegyenlíteni. Többek között ez is oka volt, hogy az 1908. június 30-i 12 115-ös taglétszám 1910. június 30-ra 11 037-re csökkent. (A közgyűlési beszámoló: Famunkások Szaklapja 1910. augusztus 27. A Magyarországi Famunkások Szövetségének negyedik rendes közgyűlése.)

⁶⁸ Ugyanott 1909. augusztus 14. Levelezés.

⁶⁹ Ugyanott 1910. augusztus 27. Közgyűlés után.

⁷⁰ Délmagyarország 1911. május 9. Napi hírek. Sztrájk fenyeget.

⁷¹ Ugyanott 1911. május 11. Béke az asztalosokkal.

dülés talaján — sztrájk nélkül érték el.⁷² Röviddel a szerződés létrehozása után azonban a munkálatok közül Kőrösi Mór és Rainer Károly mesterek a kollektív szerződést nem ismerték el, új munkarendet vezettek be, a mozgalom élén állott munkásokat pedig elbocsátották, a munkálatok szervezete — élén „a nyomdászok főkutyájával”, König Salamonnal — fekete listára vette őket. E mesterek a szervezett munkásokat könyörtelenül üldözték és a szervezet tönkretétele érdekében, annak vezetőit a városból el akarták üldözni. A csoport zárlat alá helyezte az említett üzemeket és ismét felhívta a szegedi asztalosmunkásokat a szervezet erősítésére, a közönyös munkások közötti felvilágosító és nevelő munkára.⁷³

A szegedi famunkás csoportnak is — éppúgy mint a Szövetség legtöbb helyi csoportjának — ebben az időben elsősorban az asztalosmunkások adták a bázisát. 1908-ban tagságának 73,7%-a, 1910-ben 85,7%-a volt asztalosmunkás.⁷⁴ A Szövetség továbbra is elhanyagolta a fűrészárugyarak munkásainak szervezését. Ebben az időben a szegedi csoportban is alig találunk fűrészgyári munkásokat. Úgy látszik, hogy az 1907. januári kizárás megfélemlítette a fűrészgyáriak jelentős részét. Figyelemreméltó azonban, hogy 1912-ben a szegedi csoport — a Szövetség központjának ekkori álláspontja szerint — kiterjesztette tevékenységét a kefégyári munkásokra. 1912. február 4-én a szervező bizottság gyűlést tartott számukra, ahol Varga Máté, a famunkás csoport egyik vezetőjének előadása után az értekezlet kimondotta, hogy „minden kefekötő munkásnak erkölcsi és anyagi kötelessége a szervezetbe való belépés”. Kimondotta továbbá, hogy szükséges a kefégyári segédmunkások közötti agitáció is a helyzet megjavítására irányuló mozgalom megindítása érdekében.⁷⁵ A szervezetre támaszkodva a Winter-féle kefégyár munkásai 1912. március végén mozgalmat akartak indítani türhetetlen helyzetük megjavítására.⁷⁶ Amikor a gyárvezetőség erről tudomást szerzett, két munkásnak felmondott, kettőt pedig felmondás nélkül azonnal elbocsátott. A gyár 14 szervezett munkása (összes munkás 80) sztrájkbalépve követelte az elbocsátottak visszavételét, illetve a felmondások visszavonását és a gazdasági helyzet megjavítását. A Szövetség zárlat alá helyezte a Winter-gyárat.⁷⁷ Sikeres volt a csoport szakszervezeti agitációja a kárpitos, esztergályos és talicskakészítő munkások körében is.⁷⁸ Állandó és kitartó

⁷² Lehetséges, hogy sztrájkbalépéssel esetleg jobb eredményt lehetett volna elérni, de a szervezet ekkor még nem merte a sztrájkot meghirdetni, mert a nem öntudatos, szervezetlen munkások között még ekkor is sok sztrájktrőre számíthattak a mesterek. (V. ö. Famunkások Szaklapja 1911. január 21. Levelezés. Szeged. 1911. április 1. Levelezés. Szeged.)

⁷³ Ugyanott 1911. január 10. Levelezés. Szeged. — A védelmi zárlat eredményét a szaklap nem közölte.

⁷⁴ Ugyanott 1908. augusztus 16. Magyarországi Famunkások Szövetsége szakosztályok és helyi csoportok működését és leltári vagyonát feltüntető táblázat. — 1910. augusztus 13. Szakosztályok, helyi csoportok és befizetőhelyek működését és leltári vagyonát feltüntető táblázat. — A Szövetség egészét tekintve a tagoknak 1908-ban 71, 1910-ben 76%-a volt asztalosmunkás. Közöttük nemcsak kisipari, hanem bútorgyári asztalosokat is találunk.

⁷⁵ Ugyanott 1912. február 17. Gyűlési tudósítás. Szeged.

⁷⁶ A napi munkaidő 9—11 óra volt.) A szakmunkások heti bére 10—20 K, (de a 20 szakmunkás közül csak négyen kaptak 20 K-t), a férfi segédmunkások napibére 1—3 K, a női segédmunkások heti-bére 4,80—10 K. A munkásokat a felügyelők sokszor tettelesen bántalmazták, gyakoriak voltak a bérlévonások. Minderre részletesen: Famunkások Szaklapja 1912. április 13. A szakmák köréből. Kefekötők. Kizsákmányolás a Winter-féle kefégyárban. — 1912 tavaszán országszerte fellobbantak a Szövetség csoportjai által vezetett kefégyári megmozdulások. Ennek része volt a szegedi mozgalom is.

⁷⁷ Ugyanott. — A mozgalom eredményéről nem találtunk adatokat.

⁷⁸ 1911. szeptember végén a 36 szegedi kárpitossegéd közül 34 belépett a szervezetbe. (Ugyanott 1911. október 28. A szakmák köréből. Kárpitosok. Szeged.) A talicskakészítőkre: Ugyanott 1913. december 6. Levelezés. Szeged.

harcot folytatott azért, hogy a munkások egyéni érdekeiket az osztályérdek alá helyezték és ne váljanak sztrájk- és bojkottörővé.

1912 a famunkás csoport szabad szervezete által vezetett eredményes gazdasági harcok esztendeje. E harcok közül kiemelkedett a mintegy 300 asztalosmunkás 1912. augusztus 5-én új kollektív szerződés létrehozásáért megindított sztrájkharca. A szervezet e támadó harc során az előző évi egyezségről kedvezőbb feltételeket akart kikényszeríteni. Ez év tavaszán és nyarán a megerősödött famunkás csoportok sok városban kollektív szerződést harcoltak ki. (Budapest, Debrecen, Kolozsvár, Arad, Pápa, Nagykanizsa; Makó stb.) A szegedi mozgalom főként a budapesti győzelem hatása alatt bontakozott ki: a fővárosi asztalosok harca és példája adott ösztönzést a szegedieknek a sztrájkmozgalomhoz.⁷⁹ Ez és az 1912. évi eredményes nevelő, szervező munka a magyarázata, hogy az előző évi mozgalomtól eltérően most sztrájkbaláltak és a mozgalomnak már politikai tartalma is volt. A munkások nem csupán béremelést, egészségük védelmére szolgáló intézkedéseket követeltek, hanem azt is, hogy a munkáltatók a szakszervezeti munkaközvetítést vegyék igénybe, ismerjék el a bizalmi rendszert és a május elsejei munkaszünetet. Az asztalosmesterek szervezete körlevélben kérte a vidéki társszervezetek segítségét a munkások elleni harchoz.⁸⁰ Úgy látszik azonban, hogy nem kapott elegendő sztrájkötörőt, mert a sztrájkharca, amelyet a szegedi asztalosüzemekre meghirdetett zárlat is segített, a munkások győzelmével végződött: a munkáltatók augusztus 17-én aláírták az új kollektív szerződést.⁸¹ Ezt a 19 pontba foglalt egyezséget 1917. július 1-ig terjedő időre kötötték. Legfontosabb eredményei: a munkaidő 1916. augusztus 1-ig napi 9 óra, 1916. augusztus 1-től napi 8 1/2 óra. Az eddigi napibérek 5%-kal emelkednek, de átszámítandók órabérré és az így kapott órabérek 1913. május 1-én 3%-kal, 1914. május 1-én további 5%-kal, 1916. május 1-én újabb 5%-kal emelendők. A minimális órabér a szerződéskötést követően 32 fillér. A műhelyben végzett túlórákért a rendes órabéren kívül még 25% túlóradíj fizetendő. Május elseje munkaszünet. A munkáltató köteles munkavédelmi berendezésekről, a műhely tisztántartásáról, rendes ivó- és mosdóedényről gondoskodni. A szerződés a segédmunkásokra nem vonatkozik. A szervezet kötelezte magát, hogy azokban az üzemekben, ahol a szerződést betartják, annak időtartama alatt sztrájkot, bojkottot nem rendez, a munkáltatók pedig arra tettek ígéretet, hogy ha a munkások is betartják vállalásukat, kizárást nem alkalmaznak. Ez a szerződés a helyi famunkás mozgalom jelentős vívmánya volt és figyelemreméltóan javította az asztalosmunkások munka- és életviszonyait. Igaz, ugyan, hogy nem biztosított olyan eredményeket, mint egyes ezidőből való asztalos kollektív szerződések (megelégedett pl. az 5%-os béremeléssel és a 32 filléres órabérminimummal, holott a legtöbb 10—20%-os béremelést és 34 fillérnél magasabb órabéreket — a budapesti pl. 47 fillérest — rögzít).⁸² A kollektív szerződésért folytatott harcok vezetői sem a fővárosban, sem Szegeden nem vették kellőképpen figyelembe az 1908. január 5—7-én tartott IV. szakszervezeti kongresszusnak a kollektív szerződések megkötésére vonatkozó határozatát. E határozat első helyen említette, hogy a szervezetek minél rövidebb lejáratú szerződéseket kössenek, mert csak így nyílik lehetőségük a később esetleg bekövetkező kedvezőbb konjunktúra kihasználására, jobb munkafeltételek kikényszerítésére. A hosszú lejáratú szerződés ugyanis megköti a

⁷⁹ Ugyanott 1912. szeptember 14. Harcainkról.

⁸⁰ A körlevél szövege ugyanott 1912. augusztus 17. Levelezés. Szeged.

⁸¹ Szövegét lásd ugyanott 1912. október 12. A harctérről. X. — A szerződésben rögzített béreknek a közszükségleti cikkek árával történő összevetésére helyhiány miatt nincs módunk.

⁸² Ugyanott 1912. szeptember 14. Harcainkról.

munkásokat.⁸³ A vezetők úgy próbálták a hosszú lejáratú szerződésnek ezt a hátrányát kiküszöbölni, hogy az egyezés a szerződés időtartama alatt háromszori béremelést és egyszer munkaidőcsökkentést írt elő. Az így előírt emelkedés azonban Szegeden meglehetősen szerény és figyelembevételre, hogy a háború kitörése után a közszükségleti cikkek árai gyorsan növekedtek, a kollektív szerződés által biztosított béremelkedés akkor már nem sokat jelentett a munkásoknak. A szerződés — annak ellenére, hogy a munkások valamennyi eredeti követelését (pl. a kötelező szakszervezeti munkaközvetítést) nem sikerült a munkáltatókkal elfogadtatni és a béremelés is szerény volt — az asztalosmesterek szervezetének veresége és a munkások győzeleme.

A famunkás csoport 1907—1914 között taglétszáma alapján az egyik legjelentősebb helyi szakszervezeti csoport volt.⁸⁴ A munkások gazdasági helyzetének javításáért folyó harcok számát és eredményét tekintve Szegeden a legelső helyen állt. Eddig feltárt adataink szerint 1907—1914 között 11 mozgalmat vezetett (ebből 2 sztrájk nélkül, 9 sztrájk útján ment végbe, valamennyit bojkottal kapcsolta össze), továbbá 6 önálló bojkottot hirdetett.⁸⁵ Négy megmozdulás kollektív szerződést eredményezett, amelyek a munka- és bérviszonyok jelentős javítása mellett politikai eredményeket is tartalmaztak. A famunkás csoport tehát — különösen 1911—1912-ben — a gazdasági követeléseket politikai követelésekkel párosította. Jelentős eredményeket ért el a munkások osztályöntudatának fejlesztése terén és erre támaszkodva vezette a famunkások osztályharcát. A munkásszolidaritás szép példáját adta, amikor az 1908. augusztus 11-én kizárt fővárosi asztalos-munkások harcát anyagilag is támogatta: a vidéki csoportok közül a szegedi gyűjtötte erre a célra a legnagyobb összeget, megelőzve a nagyobb taglétszámú csoportokat.⁸⁶

Az 1905—1906-ban jelentős fejlődést elért szegedi szakszervezeti csoportok közül 1907 után nagymértékben visszaesett a *vas- és fémmunkások* csoportja. Az 1907-ben már jelentkező, majd 1908-ra kifejlődött gazdasági válság a vas- és fémipart is súlyosan érintette, a termelés csökkent, munkáselbocsátások történtek s a munkanélküliek száma jelentősen megnövekedett.⁸⁷ A helyzetet súlyosbította a kormány

⁸³ A határozat szövegét közli: MMTVD. IV/A. köt. 1907—1914. Szerk: *Erényi Tibor, S. Vincze Edit, Mucsi Ferenc, Kende János*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1966. 46. old.

⁸⁴ A taglétszámot alapul véve az egész Famunkás Szövetség egyik legjelentősebb vidéki csoportja is. Ezek között 1908. június 30-án Nagyvárad, Győr és Debrecen után a negyedik helyen állt, 1910. június 30-án pedig Temesvár után már a második helyet foglalta el. 1910-ben a város famunkásainak 33%-át tömörítette. Ez az arányszám jóval felülmúlja az országos átlagot (a Szövetség 1910-ben a magyarországi famunkások 18,5%-át egyesítette), de messze elmaradt pl. Temesvártól, ahol valamennyi famunkás tagja volt a szervezetnek, Nagyváradtól (a famunkások 54,2%-a szervezett), Debrecentől (a famunkások 49,8%-a volt tagja a szervezetnek). Ebből azt következtethetjük, hogy a szegedi csoport — a viszonylag szép taglétszám ellenére — sem tudott olyan intenzív és eredményes szervező munkát végezni, mint néhány más vidéki csoport. (A számítások alapja a Famunkások Szaklapja 1910. augusztus 13-i számában közzétett, a helyi csoportok és a Szövetség taglétszámát kimutató táblázat és az 1910. évi népszámlálási statisztika harmadik részében az egyes városok faipari ágazataiban foglalkoztatott munkások száma volt. (Tanoncok, művezetők, szolgák, segítő családtagok nélkül.)

⁸⁵ Az önálló gazdasági bojkottnak a gazdasági harcban és a munkások politikai nevelésében betöltött szerepéről lásd: *Gaál Endre*: A szegedi ipari munkásság 1905—1906. évi szakszervezeti mozgalmának főbb kérdései. Idézett mű 12—13. old.

⁸⁶ Famunkások Szaklapja 1908. december 6. Nyugtázások. — A szegedi csoport 37,28 K-t gyűjtött. Ezzel is hozzájárult a kizárt fővárosi munkások győzelméhez. (A kizárt munkások győzelmét ugyanott A kizárás után c. cikk ismerteti.)

⁸⁷ 1908 márciusában a szegedi lakatosok, bádigosok és szerelők „nagy része” munka nélkül volt. (Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1908. március 19. Sztrájkügyek. A Szegedre utazni kívánó szaktársakat figyelmeztetjük...)

már előbb említett támadása a vasmunkás szövetség ellen, ami csaknem teljesen megbénította a szakszervezeti életet. Különösen a munkánélküli segélyek folyósítása körüli nehézségek voltak rendkívül károsak, mert ekkor igen nagy szükség volt a segélyek biztosítására. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a Szövetség és helyi csoportjai elleni támadás súlyos következményekkel járt és a taglétszám csökkenéséhez nagymértékben hozzájárult.⁸⁸ A szervezet működésének felfüggesztése miatt nem tudtak a munkások megfelelően védekezni a tőkés támadás ellen sem.⁸⁹ A gazdasági válság, a munkáltatók és a kormány támadása megkönnyítette a Szövetség vezetőinek a megalkuvó nézetek terjesztését. A „meggondolatlan” harcoktól, a tőkével való éles összecsapásoktól a munkásokat visszatartani törekvő opportunistá álláspontot a munkásérdekeket jól szolgáló álláspontként tüntethették fel.⁹⁰ A tőkés elleni harc fogalmát úgyszólván csak az egyezkedésekre szűkítő törekvés egyik lényeges tényezője volt a vasmunkás mozgalom 1906 utáni országos visszaesésének, a helyi csoportok többségében megfigyelhető — a Szövetség vezetői által is látott⁹¹ — gyenge munkának. A bátran megvívott és sikeres gazdasági harcok — mint ismeretes — növelik a munkások kitarthatását, a szervezetek vonzóerejét a közönyös munkások körében, így elősegítik a szervezet befolyásának, erejének, valamint a munkások szocialista öntudatának növekedését.⁹² A kedvező lehetőségek kiaknázásának elmulasztása viszont a szervezet meglévő tagjainak egy részét is elfordíthatja a mozgalomtól.

A Szövetség vezetői a sztrájkharcokat fékező cikkek megírása mellett közvetlen fellépéssel is igyekeztek a munkáltatókkal való egyezséget biztosítani és a sztrájkmozgalmakat leszerelni. Ezt igazolja a szegedi lakatosmunkások 1907. július 12-én

⁸⁸ A szegedi csoport 1909. január 10-i közgyűlése a Szövetség működése felfüggesztésének ügyét tárgyalva öntudatos munkásokra valló határozatot hozott, amennyiben kimondotta, ha a szegedi csoport működését is felfüggesztenék, a tagok „tovább teljesítik a szervezet iránti kötelességüket s nem engedik magukat a kormány által terrorizáltatni.” (Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1909. január 14. Szövetségi és szakosztályi közlemények. Szeged.) A határozat a Szövetség központjának a szaklap 1909. január 7-i számában megjelent felhívása nyomán született. Ez arra buzdít, hogy a tagok a csoport felfüggesztése ellenére is fizessék a járulékokat a bizalmiak útján, mert a helyi csoportok — a Szövetség központi pénztárának lefoglalása miatt — csak az így befolyt összegekből fizethetik a segélyeket. A január 10-i szép közgyűlési határozatot azonban csak a legöntudatosabb munkások tartották be. Szegeden is akadtak olyanok, akik 1905—1906-ban csak a várható előnyök érdekében csatlakoztak, de amikor áldozatot kellett hozni — mint ebben a helyzetben is — azonnal hátat fordítottak a mozgalomnak. (Ugyanott 1909. február 18. Mozgalom. Szeged.)

⁸⁹ Ugyanott 1909. december 30. Egy nehéz esztendő.

⁹⁰ Ugyanott 1908. január 16. Harci taktikák. — A Szövetség vezetőinek többsége 1907 után a sztrájkot mint legvégső eszközt tartotta megengedhetőnek, csakis akkor, ha a munkáltatókkal folytatott békés tárgyalásokon nem sikerül a gazdasági helyzetet némiképp javító, vagy a korábban elért eredményeket fenntartó egyezséget létrehozni. (Ugyanott 1909. április 15. Életigazságok. 1911. június 22. Tanulmányok. — A tőkésekkel egyezkedő, megalkuvó szellemre jellemző, hogy 1911-ben is, amikor már a támadó mozgalom számára kedvező helyzet volt, továbbra is a sztrájkok ellen foglal állást.) Természetesen ekkor is érvényes volt, hogy a mozgalmakat körültekintően kell szervezni és lehetőleg akkor indítani, amikor a legkedvezőbbek a győzelemre a kilátások, de a sztrájkoknak mint legvégső eszköznek, lehetőleg elkerülendő rossznak a jellemzése és a békés egyezkedések útján haladó nyugati mozgalom (feltehetően az angol és az amerikai trade unionokra gondoltak) példaként való beállítása (pl. a szaklap 1913. április 3-i számának Komoly megfontolásul c. cikkében) az opportunizmus egyik jellegzetes megnyilatkozása volt.

⁹¹ 1908-ban a szaklap hasábjain vita folyt arról, hogy miért gyenge a legtöbb vidéki csoport munkája. Ennek néhány okát fel is tárták, de pl. a központban — és ennek folytán a helyi csoportokban is — érvényesülő megalkuvó szellem bénító hatásáról egyáltalán nem, a csoportoknak az anyagi erőforrások legnagyobb részétől való megfosztása előnytelen voltárol alig esett szó.

⁹² V. I. Lenin: A sztrájkokról. Összes művei 4. köt. Kossuth Könyvkiadó, Budapest 1964. 277. old.

indult támadó sztrájkjának leszerelése is. Az 1906. decemberében tartott lakatosmunkás országos értekezlet kimondotta, hogy a szervezett lakatosmunkások minden városban és községben indítsanak harcot a kollektív szerződésért, megjelölve az elérendő munkaidőt és bérminimumokat.⁹³ Az itt megjelölt napi 9 1/2 órás munkaidőért (addig napi 10 óra volt), a 3 K minimális napibéért (addig 1,60 K volt a legalacsonyabb) indult meg a harc, 51 munkás vett részt benne.⁹⁴ Őt napi harc után olyan egészség történt, amely 1908. január 1-től 9 1/2 órás munkaidőt, 1907. augusztus 1-től az egyéves segédnek 22 fillér, a 2—3 éves segédnek 24, a 3—5 éves segédnek 30 fillér, az előmunkásoknak 45 fillér órabért, azaz 9 1/2 órás napi munkaidőre átszámítva 2,09, 2,28, 2,85, 4,27 K minimális napibéért biztosított.⁹⁵ Ez azt jelenti, hogy a szerződés nem adta meg a munkások többsége számára a 3 K napi bérminimumot. Bár a lakatosiparban ekkor még jó konjunktúra volt, a mestereknek Szegeden bőven volt munkájuk és hiány volt munkásokban, a sztrájkolók mégis kénytelenek voltak az eredeti követeléseknél szerényebb — bár nem lebecsülhető — eredménnyel beérni. Ennek oka az volt, hogy a Szövetség központjának kiküldötte, Miakits (a forrás szerint) József a lakatosmesterek szervezetének segítségére sietett és közbenjárta a béke mielőbbi megkötése érdekében. Miakits „szíves, odaadó fáradozásáért” Kecskeméti Antal, egy nagy szegedi lakatosüzem tulajdonosa, a helyi munkáltató szervezet egyik vezetője levélben mondott köszönetet, hangsúlyozva, hogy „... csupán Önnek köszönhetjük, hogy a béke, amely most már remélhetőleg tartós és állandó lesz, helyreállt.” Egyben azt is kérte, hogy a sztrájk támogatására hirdetett bojkottot oldják fel.⁹⁶

Ebben az időben a vasas mozgalomban már egyre jobban elterjedt harci forma volt az önálló gazdasági bojkott. 1907-ben a szegedi szervezet is alkalmazta; az év eleje óta az összes szegedi bádogosmestert bojkott alá helyezte; a szervezett bádogossegédek a munkából kiléptek és legnagyobb részük eltávozott a városból, újak pedig nem jöttek. Emiatt a mesterek helyzete — mivel munka „meglehetősen van” — „tarthatatlan”.⁹⁷ A bádogosok és szerelők ilyen körülmények között köve-

⁹³ A lakatosok december 25-én tanácskoztak, a következő napon a bádogos és szerelő munkások. Utóbbiak is a lakatosokhoz hasonló határozatot hoztak. A határozatok szövegét közli: A magyarországi vas- és fémmunkások bérmozgalmi (az) 1906—1907. években. Idézett mű 32—34. old. — Mindkét tanácskozáson részt vettek a szegedi munkások küldöttei is, *Rajcsi János* és *Szonleitner János*. (Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1907. január 3. A lakatosok és bádogosok országos értekezletei.)

⁹⁴ A magyarországi vas- és fémmunkások bérmozgalmi (az) 1906—1907. évben. Idézett mű 45. old.

⁹⁵ A kollektív szerződés 1909. augusztus 1-ig érvényes. Szövegét közli *Palócz László*: A munkásosztály kiváltságai. Idézett mű 187—188. old.

⁹⁶ A levél szövegét közli a 94. sz. jegyzetben említett mű. (21. old.) — A megrendelések bőségéről és a munkashiányról ugyanez a levél tájékoztat. Szövegét a szakszervezet vezetői annak igazolása céljából tették közzé, hogy a kutyaszövetség nemcsak elismerte a Szövetséget, hanem közbenjárását is igénybe vette. Ezzel is a Szövetség erejét akarták bizonyítani. A lakatosok kollektív szerződésének további sorsa is igazolja, hogy a munkáltatók a gazdasági válságot kihasználják a szerződések hatálytalanítására. 1908 tavaszán, amikor már a vasiparban is kifejlődött a válság, ugyanaz a *Kecskeméti Antal*, aki annyira hálálkodott Miakitsnak a béke helyreállításáért, felrúgta a szerződést és munkásait bárca aláírására akarta rábírní. Mivel a szervezett munkások ezt megtagadták, a szegedi munkáltatók szövetsége feljelentette a vasmunkás csoportot, azt állítva, hogy az alapszabályellenesen működik. A hatósági vizsgálat azonban ilyesmit nem tudott kideríteni és ekkor sem feloszlátás, sem felfüggesztés nem történt. A munkáltatók e kudarc után a lakatos munkások kizárását tervezték, mire a vasas csoport kimondta Szegedre a lakatos zárlatot. (Vas- és Fémmunkások Szaklapja 1908. május 7. Mozgalom. A kutyaszövetség garázdálkodása.) E védelmi bojkott eredményéről nem találtunk adatot.

⁹⁷ P. I. Archivum. V. Sz. 1907/5. sz. (A szegedi szervező bizottság központba küldött tájékoztatója 1907. július 29-én.)

telésüket — a 10 órás munkaidő 9 1/2 órára való csökkentését és béremelést — sztrájk nélkül érték el.⁹⁸ Az így elért kollektív szerződés 1911. augusztusáig szólt. A szervezet 1908-ban a dekonjunkúra miatt már nem indított támadó mozgalmat, 1909-ben pedig a felfüggesztés olyan súlyos csapást mért rá, hogy ez tette lehetetlenné az eredményes harcokat.⁹⁹ Amikor a Szövetség működését — a munkásság harcának eredményeként — 1909 áprilisában ismét engedélyezték, a legfőbb feladat a sorok újjárendezése, a csoportok működésének megindítása, a taglétszám gyarapítása volt. A Szövetség által megindított nagy agitációs kampány során a központ megbízottai felkeresték a vidéki csoportokat, szervező gyűléseket tartottak és a korábinál valamivel nagyobb segítséget adtak a helyi csoportok munkájához.¹⁰⁰ Mindez azonban nem tudta az 1910—1912. évi gazdasági fellendülés talaján sem olyan szintre emelni a szegedi csoport munkáját, mint 1906-ban volt. A Szövetség 1910-től 1913-ig minden évben felmérte és közzé tette a helyi csoportok „egyesület-mozgalmi” tevékenységét. A szegedi csoport 1910-ről nem küldte be a szükséges adatokat, a többi évben azonban igen. Ebből megtudjuk, hogy 1911-ben 120, 1912-ben 84, 1913-ban ismét 120 jogos tagja volt. Ha azt vizsgáljuk, hogy a helyi vasmunkások hány %-át tömörítette egy-egy vidéki helyi csoport és ennek alapján sorrendet állítunk fel közöttük, akkor azt az eredményt kapjuk, hogy 1911-ben a kérdőíveket pontosan kitöltő 32 csoport közül Szeged — a helyi vasasok 14,2%-át egyesítve — a huszadik, 1912-ben 46 csoport közül (10,2%-kal) a harminckilencedik, 1913-ban 29 csoport közül (14,6%-kal), a huszonhatodik helyen állt. Mindhárom évben messze megelőzte Szegedet Hatvan (92,8, ill. 100%), Budafok (74,80, 68,2%), Kecskemét (67,8, 27, 80,3%) és más helyiségek, nem beszélve Debrecenről, ahol 1912-ben a vasmunkásoknak 35,3, 1913-ban 49,2, Pécsről, ahol 1912-ben 53, 1913-ban 40, Temesvárról, ahol 1912-ben 35,6, 1913-ban 18,6%-a volt tagja a szervezetnek.¹⁰¹ A szegedi csoport viszonylagos gyengeségét az is igazolja, hogy 1912-ben és 1913-ban a helyi vasmunkások szervezettségének aránya alatta maradt a kívánt adatokat beküldő vidéki csoportok átlagának is, amely 1912-ben 17,1%, 1913-ban 21,0%. Mindez indokoltá teszi azt a következtetést, hogy a szegedi vasas csoport 1907—1914 között gyengébben dolgozott, mint 1905—1906-ban és a vidéki vasmunkás szervezetek sorában a helyi vasmunkások számához képest túlságosan hátul foglalt helyet. A szervezetlen munkások viszonylag nagy száma, az erős munkálató szervezet nehezítette az eredményes gazdasági sztrájkokat. A szegedi szervezet e nehézségeket nem tudta a munkások körében végzett valóban eredményes szervező és nevelő munkával áthidalni. Ezért 1909 és 1914 között sztrájkmozgalmat nem vezetett, mindössze bojkottok útján próbálta védeni a munkások gazdasági érdekeit.

⁹⁸ Szegedi Napló 1907. augusztus. 18. Ipari bérmozgalom. — A követeléseket az 1906. decemberi országos bádigos és szerelőmunkás értekezlet határozatának megfelelően fogalmazták meg s augusztus 5-én nyújtották át a munkálatóknak. A béremelés mértékéről pontos adatunk nincsen.

⁹⁹ 1908. végére a csoport taglétszáma 225 főre csökkent, 1909 végén pedig csak 40 tagja volt. (Vas- és Fémmunkások Lapja 1910. augusztus 4. Mozgalom. Szeged.)

¹⁰⁰ Ez azonban továbbra sem volt teljesen kielégítő: az 1912 májusában tartott V. rendes közgyűlésen és az azt követő szabadszervezeti kongresszuson is több vidéki küldött megállapította, hogy a központ sem a szervezeti élethez, sem a gazdasági harcokhoz nem adta meg a szükséges segítséget. (A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadásai az 1910. és az 1911. évekről. Világosság könyvnyomda részvénytársaság. Budapest. 1912. 64., 118—119. old.)

¹⁰¹ Az adatok forrásai: A Magyarországi Vas- és Fémmunkások Központi Szövetsége vezetőségének jelentése és zárszámadásai az 1910. és az 1911. évekről. Idézett mű 21. old. — Ugyanaz az 1912. és 1913. évekről. Idézett mű 23—25. old. (A %-ok mindenütt a mi számításaink.)

A Vas- és Fémmunkás Szövetség által irányított magyarországi mozgalomban az 1909—1914 közötti időben a gazdasági bojkott vált uralkodó harci formává. 1906-ban a vasas mozgalmaknak csak 4,0%-a, 1910-ben már 73,5%-a, 1911-ben 55,7%-a volt bojkott.¹⁰² Ezek az adatok megmutatják a tőkésekkel való élesebb összecsapást jelentő sztrájk háttérbe szorulását a kevésbé éles és ezért általában szerényebb eredményekre lehetőséget adó zárlattal szemben. A Szövetség vezetői kerülni akarták az éles összecsapásokat, de a munkások gazdasági érdekeinek védelméért tenniük kellett valamit. Legalkalmasabbnak a bojkottot látták. A szegedi szervezet ebben a kérdésben is támogatta a központot és ez is magyarázta, hogy nem hirdetett 1909—1914 között sztrájk harcot. 1907-től az első világháború kitöréséig csupán két, a már említett 1907. évi lakatos sztrájkharcot és — ugyancsak 1907-ben — az egyik kocsigyártó műhely kovácssegédek sztrájkját szervezte, viszont (részben támadó, részben védekező jelleggel) hét önálló gazdasági bojkottot hirdetett.¹⁰³ A kilenc akcióból tehát 77,7% volt bojkott, jóval meghaladva a vonatkozó, már említett országos átlagot. Ha pedig azt vesszük figyelembe, hogy 1910—1912 között, amikor számos szakmában Szegeden is fellendültek a sztrájkharok, egyetlen egyet sem kezdeményezett, előttünk áll a vasas helyi csoport gyengesége, megalkuvásra, egyezkedésre való készsége, az 1905—1906. évi erőteljes aktív harctól való visszahúzódása. A csoporton belül működő szervező bizottság nem állott feladatra magaslatán. Hiányzott belőle az az „ügybuzgalom” is, amelyet a munkások gazdasági érdekeinek hathatós védelmezése megkövetelt volna. A Szövetség központja is látta, hogy a szegedi csoport működése nem érte el még azt a szintet sem, amelyet a központ elvárt volna. A helyi agitációs munka fellendítése, a szervezettek számának növelése érdekében ezért 1910. július 13—16-án Szegeden értekezletet tartott, ahol négy napon át a központ kiküldötte, Csapó Sámuel magyarázta, hogy csakis a szervezettek számának növelésével felelhetnek a munkások a kutyaszövetség garázdálkodására.¹⁰⁴ Jellemző a vasas szakszervezet központi vezetőinek opportunistá felfogására, hogy — bár a taglétszám gyarapítását tekintették főfeladatnak, ami pozitív vonás volt — a harcosság hiányzott tevékenységükből. A munkások gazdasági érdekeit leginkább békés egyezségek útján kívánták óvni.¹⁰⁵ Lemondtak tehát arról a nevelési lehetőségről, amit egy-egy sztrájkharccal biztosíthat. Lemondtak arról, hogy a munkásokat ennek az eszköznek a segítségével is előkészítsék a szocializmusért való harcra.

A koalíciós kormány bukása után csökkent valamelyest a szocialista munkásmozgalom üldözése. Ez a körülmény lehetőséget adott — az 1910—1912. évi gazdasági fellendülés talaján — a meglevő szakmai szervezetek erősödésére, a koalí-

¹⁰² A számítás alapjául szolgáló adatok (a vasmunkások által kezdeményezett összes mozgalmak száma 1906-ban 74, ebből 3 bojkott; 1910-ben 87, ebből 64 a bojkott; 1911-ben 147, ebből 82 volt bojkott) forrásai: A Magyarországi vas- és fémmunkások bérmozgalmai (az) 1906—1907. években. Idézett mű 42. old. Jelentés a magyarországi vas- és fémmunkások szabad szervezetének 1910—1911. évi működéséről. Budapest 1912. 54. old.

¹⁰³ Ezek közül a bádgos és szerelőmunkások kollektív szerződéséért küzdő 1907., 1911. és 1913. évi, valamint a Pálffy-féle vasöntöde ellen 1911-ben hirdetett bojkott volt a legnevezetesebb.

¹⁰⁴ Vas- és Fémmunkások Lapja 1910. augusztus 4. Mozgalom. Szeged. — Garázdálkodás fogalma alatt a kollektív szerződések felrúgását, a szervezett munkások üldözését, a munkaintenzitás növelését stb. értették.

¹⁰⁵ Ezt tükrözte az a jelszó, amelyet a szaklap 1911-ben így fogalmazott meg: „Nem a harc a cél, hanem a győzelem”. (Vas- és Fémmunkások Lapja 1911. június 22. Tanulságok.) Ennek felelt meg a Szövetség gyakorlata ezekben az években.

ciós kormányzat idején megszűnt csoportok újjáalakítására és új szakszervezeti csoportok létrehozására is. Már 1909-ben a MEMOSZ csoport mellett újjáalakították az élelmezési munkások 1907- vagy 1908-ban megszűnt helyi csoportját is.¹⁰⁶ 1910. április 7-én 43 taggal újjáalakult a festőmunkások szakszervezetének helyi csoportja.¹⁰⁷ 1912. március közepén — a helyi szociáldemokrata pártszervezet kezdeményezésére — kb. 300 taggal, mint az országos pincér szakszervezet része, létrejött a pincérek szakszervezetének szegedi csoportja.¹⁰⁸ 1912. november 10-én 30 taggal megalakult — mint új szervezet — a Gabonamunkások Szövetsége szegedi csoportja.¹⁰⁹ 1912. elején a kormány jóváhagyta a Magyarországi Húsipari Munkások Szövetsége alapszabályait s az új szakszervezet azonnal hozzákezdett minden nagyobb városban helyi csoport szervezéséhez. Már 1912. áprilisában Szegeden is megindult a szervező munka, de a csoport csak 1913. március 9-én jött létre.¹¹⁰ A meglévő csoportok erősödése és az új csoportok alakítása az első világháborút megelőző években a szocialista eszmék ismét erősödő terjedésének, a mozgalom szélesedésének bizonyítéka. 1913-ban Szegeden összesen 13, ipari munkásokat tömörítő szakszervezeti csoport működött: a borbélysegédek, cipész- és csizmadia munkások, élelmezési munkások, építőmunkások, famunkások, festőmunkások, húsipari munkások, könyvkötők, nyomdaipari munkások, pincérek, szabómunkások, textilmunkások, vas- és fémmunkások szervezete. A Szakszervezeti Tanács kimutatása szerint 1912. december 31-én Szegeden 1406 szervezett munkás volt.¹¹¹ Ha a város összes ipari munkásainak számát erre az időre nagyon szerényen 9800-ra becsüljük, akkor 1912 végén a munkásoknak kb. 14%-a szervezett volt. Ez jobb, mint az országos átlag, mert az ugyanakkor kb. 11—12% lehetett. Messze elmarad azonban a fővárosi munkások szervezettségétől, ami 1912 végén kb. 33%.¹¹² Méginkább elmaradt egyes jelentősebb vidéki városoktól, mert pl. Aradon a munkásoknak kb. 49%-a, Debrecenben kb. 38%-a, Temesvárott kb. 23%-a

¹⁰⁶ Élelmezési Munkás 1909. október 1. Hírek. Szegedi viszonyok. 1910. január 16. Szövetésüink címtára.

¹⁰⁷ P. I. Archivum. ÉSZ. III. 6/1910/2. a. sz. (A festőmunkások szegedi csoportja vezetőségi üléseinek és taggyűléseinek jegyzőkönyve 1910—1919.) Az 1910. április 7-i taggyűlés jegyzőkönyve.

¹⁰⁸ Délmagyarország 1912. március 15. Háromszáz szegedi pincér szociális mozgalma. 1912. március 16. Megalakult a szegedi pincérek szakszervezete.

¹⁰⁹ Az országos szövetség alapszabályait 1908-ban hagyták jóvá. Olyan munkásokat tömörít, akik gabonarakodással és szállítással foglalkoznak. Mint a szegedi csoport alakuló ülésének jegyzőkönyvéből kitűnik, kizárólag gazdasági érdekek védelmére kívánja egyesíteni a munkásokat abból a célból, hogy „... a munkaadó a munkásokat önmagával egyenrangú szerződött félnek tekintse, rendes bánásmódban és megfelelő díjazásban részesítse.” A munkások politikai nevelésével — a jegyzőkönyv tanúsága szerint — nem kívánt foglalkozni. Tehát szűkkörű gazdasági érdekvédelemre szorító szervezet: emiatt nem felelt meg a munkásszervezeteink előtt álló követelményeknek. (Az alakuló ülés jegyzőkönyve és az alapszabályok: Sz. Á. L. Szeged polgármesterének elnöki iratai 1913—3585. sz.)

¹¹⁰ P. I. Archivum. ÉDOSZ 8. sz. (A Magyarországi Húsipari Munkások Szövetsége közgyűléseinek és központi vezetősége üléseinek jegyzőkönyve 1911—1912.) Az 1910. március 10-i közgyűlés, az 1912. április 18-i vezetőségi ülés jegyzőkönyve. A megalakulásra: Sz. Á. L. Szeged szab. kir. város törvényhatósága területén levő egyletekről az 1874. évi március 1-én 773. sz. a. kibocsátott belügyminiszteri rendelet értelmében vezetett Egyleti Törzskönyv. 238. sz. bejegyzés. — Az alakulásra vonatkozó iratokat nem sikerült megtalálni.

¹¹¹ A Cipész 1913. július 13. A vidéki szakszervezeti mozgalom. Szakszervezeti Értesítő 1913. július.

¹¹² Az országos és a fővárosi szervezettségre vonatkozó számítás alapja: Szocializmus 1912—1913. 376. old. és *Berend Iván—Ránki György*: Magyarország gyáripara 1900—1914. Idézett mű 298. és 300. old. adatai.

és Pécssett csaknem 100%-a (!) volt ebben az időben szakszervezeti tag.¹¹³ Szeged — iparának viszonylag fejletlenebb volta miatt — nem volt a szocialista szakszervezeti mozgalomnak olyan jelentős bázisa, mint néhány más vidéki városunk. Adataink szerint az első világháború küszöbén a szegedi ipari munkások szocialista szakmai szervezeteinek száma eggyel kevesebb, mint 1906 végén volt. A szervezett munkások száma pedig csak 1/3-ad része az 1906. évinek.¹¹⁴ Az országos szakszervezeti mozgalom 1912 végéig csaknem teljesen kiheverte az 1907—1909. évi depresszió és a hatósági támadás okozta nagy visszaesést. A szakszervezeti taglétszám 111 966 volt, mindössze 13%-kal kevesebb az 1906 végi létszámnál. A szegedi munkásmozgalom azonban, főleg a burzsoázia fokozott eszmei és szervezeti offenzívája miatt, messze elmaradt az 1906 végén megfigyelhető szervezettségi foktól. De a kedvezőtlen viszonyok ellenére is a város legöntudatosabb munkásai megőrizték szervezeteik legnagyobb részét, sőt 1910 után újakat is hoztak létre. Az országos szociáldemokrata vezetés törekvéseinek megfelelően az ipari munkások mellett egyéb dolgozó kategóriák körében is folyt a szociáldemokrata szakmai szervezkedés.¹¹⁵ A sütőmunkások szakegyletének az élelmezési munkások szövetségéhez való csatlakozása után a szegedi szakmai csoportok szilárdan a Szaktanács mellett állottak, annak célkitűzéseit, harci módszereit igyekeztek megvalósítani. Nem tudunk arról, hogy Szegeden valamelyik szakmai szervezeten belül ellenzéki törekvések jelentkeztek volna. Egy-két kérdésben bírálták ugyan a szakszervezet országos vezetőinek tevékenységét, pl. abban, hogy nem nyújtanak elegendő segítséget a vidéki munkához, de a baloldali ellenzéki törekvéseknek Szegeden nem volt visszhangjuk. Jellemző, hogy amikor 1910-ben a MÉMOSZ-ból kizárták az Alpári Gyula vezette ellenzéki irányzathoz tartozó Markó Eleket — aki 1907-ben oly lelkesen segítette a kizárt szegedi építőmunkások harcát — és 9 társát, a helyi MÉMOSZ csoport is egyetértéséről biztosította a szakszervezet vezetőségét.¹¹⁶ A szegedi szakszervezeti helyi csoportok erejükhöz, lehetőségeikhez képest igyekeztek minél tökéletesebben megvalósítani azt, hogy „...a szervezet központi vezetésének minden rezgése a helyi szervek működésében visszaadja azokat a hangokat, melyeket villamos áramként bocsát ki a központi irányítás önmagából.”¹¹⁷ Mivel pedig a legtöbb szakszervezet vezetőségének gyakorlata 1907 után a korábbinál megalkuvóbb volt, a szegedi helyi szervezetek tevékenységére is ez volt a jellemző. „Könnyelmű”, „meggondolatlan

¹¹³ Az 1910. évi népszámlálási statisztika harmadik kötetének az említett városokra vonatkozó munkás-kimutatásai és a A Cipész 1913. július 13-i számának a vidéki szakszervezeti mozgalomra vonatkozó adatai alapján számítva. — Szegednek az említett városoktól való lemaradása 1912-ben nagymértékben fokozódott. Ebben az évben ugyanis Szegeden a szervezettek száma csak 8%-kal emelkedett, míg Aradon 70%-kal, Debrecenben 38%-kal, Pécssett 65%-kal, Temesvárott 16%-kal. (A Cipész 1913. július 13. A vidéki szakszervezeti mozgalom.) A munkások politikai mozgalmának — itt nem tárgyalható — 1912. évi fellendülése a fővárosban és vidéken is sok munkást vont be a szakszervezetekbe. A mozgalom ekkori felélnkülését a szegedi szociáldemokraták — pontosan ki nem derített okokból — nem tudták olyan mértékben kihasználni a szervezetek fejlesztésére, mint más vidéki városok szocialistái. A szervezett munkások számarányát tekintve Szeged a vidéki városok sorában kedvezőtlen helyet foglalt el. Ebből is levonhatjuk azt a következtetést, hogy a szegedi szocialista mozgalom — egészét tekintve — az első világháború küszöbén jóval gyengébb volt, mint jónéhány más vidéki városunkban.

¹¹⁴ Az 1906. végi szegedi szakszervezeti csoportokra vonatkozó összefoglaló adatok: *Gaál Endre*: Idézett mű 34—35. old.

¹¹⁵ Ennek bizonyítéka a földmunkások, a gabonamunkások, a magántisztviselők és a kereskedelmi alkalmazottak szakszervezetének megalakulása és működése.

¹¹⁶ A kizárásról: Építőmunkás 1910. augusztus 4. Leszámolás. — A szegedi csoport Markóékat elítélő nyilatkozata ugyanott 1910. augusztus 11. Az ország joga.

¹¹⁷ *Garbai Sándor*: A központ és a helyi szervek. Építőmunkás 1910. január 27.

sztrájk” nemigen fordult elő az 1907—1914 közötti időben. A szakmai szervezetek által vezetett mozgalmak száma nem sok; nagyüzemi sztrájkjal pedig alig találkozunk ebben az időben.¹¹⁸ Az erős munkáltató szervezettel szemben, különösen 1907—1909 között védelmi harcokat kellett vívni és a gazdasági fellendülés éveiben is nehezebb volt eredményeket elérni, mint 1905—1906-ban. Pedig a munkások védelmi és támadó sztrájkjait is rendszerint bojkott támogatta. De az önálló gazdasági bojkott is fokozottabban elterjedt ezekben az években.¹¹⁹ A gazdasági harcok közül egy sem volt általános, nem terjedt ki a szakma valamennyi munkására. Számos — a gazdasági helyzetet javító — kollektív szerződést sikerült ugyan elérni, de ezeknek csak egy része biztosított politikai eredményeket (május elseje munkásünnepként való elismerése, a bizalmi-rendszer és a szakszervezeti munkaközvetítés elismerése) is. A szakmai szervezetek védelméért folytatott politikai harc pedig kevés eredményt hozott. Mindez a város ipari munkásai szakszervezeti mozgalmának viszonylagos gyengeségére utal az 1907—1914 közötti időszakban.

¹¹⁸ Mindössze három nagyüzemi sztrájkról tudunk: 1907-ben a Back-malom munkásai, 1908-ban és 1913-ban a Kenderfonó-gyár munkásai léptek sztrájkba.

¹¹⁹ Az előfordult gazdasági bojkottok általában nem egyszerűen a szervezett munkásoknak a bojkottált munkaadó elleni blokádját jelentették, hanem összekapcsolódtak a szervezetlenek között végzett agitációs munkával, amely a munkáltató leleplezésére és a közönyös munkásoknak a szervezetbe való bevonására is irányult. Ennélfogva tehát a bojkottok nagy része elősegítette a szocialista öntudat növelését.

Endre Gaál:

LA SITUATION ET LES LUTTES DU MOUVEMENT SYNDICAL À SZEGED PENDANT LES ANNÉES 1907—14

La première moitié de la période traitée par ce travail (à peu près depuis 1907 jusque à 1910) fut particulièrement dure dans le pays en général et à Szeged spécialement. C'est ensemble que les patrons et les autorités livrèrent la bataille aux organisations professionnelles des ouvriers. Le mouvement ouvrier à Szeged avait les mêmes tâches que partout dans le pays, c. à. d. sauvegarder ses organisations et s'appuyant sur elles repousser les attaques des patrons qui visaient à la révocation des avantages accordés aux ouvriers à l'époque de l'essor aux années 1905—6. La crise économique (1907—9) avait d'ailleurs créé une situation favorable à la revanche des patrons.

L'auteur nous fait connaître les détails des luttes politiques menées en premier lieu pour sauvegarder l'organisation des ouvriers du bâtiment, puis — après la dissolution de celle-ci — pour sa réorganisation. L'étude donne du relief à trois sections de syndicat (le bâtiment; les ouvriers en bois et les métallurgistes) dont elle analyse en détail la situation.

La reprise économique qui succéda à la crise des années 1907—9 et ce nouvel essor facilita la régénération des organisations; leur renforcement rend possible même une nouvelle offensive dont le résultat fut p. ex., dans la menuiserie, la conclusion d'un contrat collectif, en août de 1912, assurant aux ouvriers de considérables conquêtes économiques et politiques.

Quant aux chiffres; il y a à Szeged, en 1912 — 1406 ouvriers syndiqués, donc 14% du total, ce qui est supérieur à la moyenne nationale (11—12%) mais largement inférieur à celle de Budapest et de plusieurs grandes villes de province. En 1913 il y a 13 section de syndicat à Szeged.